

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Institutt for språk og kultur

Didaktisk anvendelse av Erlend Loes roman *Muleum* (2007)

En litteraturredidaktisk mastergradsoppgave

Bettina Rognan Iversen

Masteroppgave i NOR-3983 nordisk litteratur ved lektorutdanningen trinn 8-13 våren 2021

Innholdsfortegnelse

FORORD	IV
1 INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN OG PROBLEMSTILLING.....	2
2 TEORI OG METODE	5
2.1 SYKDOM SOM LITTERATUR.....	5
2.1.1 <i>Selv mord i litteraturen</i>	5
2.1.2 <i>Depresjon i litteraturen</i>	6
2.2 TRAUMER I LITTERATUREN.....	7
3 ANALYSE.....	9
3.1 ERLEND LOE	9
3.1.1 <i>Forfatterskap</i>	9
3.2 INNHOLDSREFERAT	10
3.3 RESEPSJON AV ROMANEN	11
3.4 ROMANENS OPPBYGGING.....	14
3.4.1 <i>Dagbok</i>	14
3.4.2 <i>Tidslinje</i>	14
3.5 KARAKTERER.....	16
3.5.1 <i>Julie</i>	16
3.5.2 <i>Constance</i>	17
3.5.3 <i>Psyko geir</i>	17
3.5.4 <i>Kryzysztof</i>	18
3.6 TEMA OG TEKSTNORM	19
3.7 HUMOR.....	20
4 MULEUM SOM PATOGRAFI.....	23
5 FOLKEHELSE- OG LIVSMESTRINGSBEGREPET	27
6 LITTERATURDIDAKTISK TEORI.....	29
6.1 HVORFOR ARBEIDE MED LITTERATUR?	29
6.2 VALG AV LITTERATUR	31
6.3 MULIGHETSROM	33
7 BRUK AV ROMANEN I UNDERVISNING.....	35
7.1 UTDRAG ELLER HELHETLIG VERK?.....	36
7.2 FØR-, UNDERVEIS- OG ETTERLESING	38
7.3 UNDERVISNINGSMETODER	39

7.3.1	<i>Sokratisk seminar</i>	39
7.4	UNDERVISNINGSPLEGG VED BRUK AV HELE ROMANEN	41
7.5	UNDERVISNINGSPLEGG VED BRUK AV UTDRAK	47
8	AVSLUTNING	53
9	REFERANSER	56

Forord

Under en undervisningstime i norskdidaktikk våren 2020 fikk vi i oppgave å lage vår egen litterære kanon med litterære verk vi mente burde inkluderes i litteraturundervisningen på skolen. Min klassevenninne Hanne foreslo da *Muleum*. Hun hadde lest romanen på en flytur mellom Oslo og Tromsø, så det kunne tenkes at den var lettlest og altopplukende. Da Hanne beskrev *Muleum* ble jeg mer og mer interessert i å lese den, og det gikk ikke mange minuttene før jeg hadde bestilt boken og bestemt meg for at dette var romanen jeg ville skrive masteroppgave om. Så takk til Hanne som introduserte meg for *Muleum*.

Skriveprosessen startet allerede i fjor høst og har vært lang. Corona-restriksjonene gjorde at dagene ikke inneholdt like mye gøyale aktiviteter som tidligere, og hverdagene i Tromsø ble litt i overkant like. Likevel har denne tiden inneholdt en del forandringer. Jeg og min samboer har pakket ned leiligheten i Tromsø og flyttet hjem til Narvik nå i vinter. Med oppussing og ny jobb har det vært mange spennende ting å sette seg inn i. Skriveprosessen fortsatte fra Narvik, og zoom ble møteplassen for veiledning og masterseminar.

Jeg vil takke min veileder Henning Howlid Wærp for at han har veiledet meg hele veien og vært lynrask med tilbakemeldinger. Tilbakemeldingene har vært gull verdt – takk! Jeg vil også benytte anledningen til å takke min flotte samboer Morten, som også har skrevet masteroppgave på lektorutdanningen i vår, for alle gode diskusjoner rundt didaktiske problemstillinger, og for at du er du. Familien ønsker jeg også å takke for at de alltid støtter, og heier på meg.

1 Innledning

I fagfornyelsen som ble innført høsten 2020 for 9. trinn, 10. trinn og VG3, og som skal ta over for LK06, er det tre tverrfaglige temaer som skal fokuseres på i alle fag. Folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling er alle temaer som tar utgangspunkt i samfunnsutfordringer. Gjennom arbeid med problemstillinger innenfor disse temaene, i alle fag, skal elevene få innsikt i utfordringer knyttet til temaene. De skal også utvikle en sammensatt kompetanse hvor de skal være i stand til å ha forståelse og se sammenhenger på tvers av fag.

Muleum er en roman skrevet av forfatter Erlend Loe og ble utgitt i 2007. Boken blir beskrevet som den av Loes romaner som tar opp de mest alvorlige spørsmålene, nemlig dødslengsel, selvmordsønske og personlig ulykke (Andersen,2020). Med utgangspunkt i disse alvorlige temaene klarer likevel Loe å finne en språklig balanse mellom humor, refleksjon og dypt alvor. Jeg skal derfor se på hvordan man kan bruke Erlend Loes roman *Muleum* i norskundervisning på videregående skole og inkludere temaet folkehelse og livsmestring, med vekt på depresjon og selvmordsfantasier.

Jeg vil i denne oppgaven analysere romanen *Muleum*, undersøke om den passer seg til bruk i litteraturundervisning, se om den kan kobles til folkehelse- og livsmestringsbegrepet, og lage to undervisningsopplegg. Et hvor man tar i bruk hele romanen, og et hvor elevene kun arbeider med et utdrag. Begge undervisningsoppleggene er utformet med inspirasjon fra boken *Temaininganger til norskfaget* (Sæther & Melvold, 2020). Forslagene til undervisningsopplegg som inngår i oppgaven er beregnet til studieforbereende linje på VGS, ikke yrkesfag. Dette er fordi læreplanen ikke åpner opp for litterære prosjekter i like stor grad som ved studiespesialiserende, og timeantallet i norskfaget er mindre.

1.1 Bakgrunn og problemstilling

Helt fra jeg startet på universitetet i Tromsø og lektorutdanningen i 2016 har det vært snakk om at når vårt kull er ferdigutdannet vil fagfornyelsen være gjeldende i skolen, mens vi under utdanning vil arbeide med LK06 i praksis. Mye er nytt i fagfornyelsen, og blant annet inneholder den de tre tverrfaglige temaene *folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap, og bærekraftig utvikling*, som alle er temaer jeg selv mener er viktig å gi elevene innblikk i. Folkehelsen i verden blir verre, og den fysiske formen til oss mennesker blir dårligere. I følge NHI opplever vi i dag en global epidemi av overvekt og fedme, noe som gjør at vi kan forvente en økning av hjerte-kardødsfall (Norges helseinformatikk, 2014). Flere undersøkelser viser også at ungdom i dag sliter med psykiske plager. Ifølge en fagartikkel i det faglig-pedagogiske tidsskriftet *Bedre Skole* kommer det frem at de psykiske plagene er så store at det har negative konsekvenser for livskvalitet og skolemotivasjon (Klomsten & Stenseng, 2019). Derfor bestemte jeg meg for at jeg i min mastergradsoppgave ønsket å fokusere på litteratur som kan brukes i undervisning hvor folkehelse- og livsmestringsbegrepet kan inkluderes, og da spesielt livsmestringsbegrepet. Jeg har valgt å se på skjønnlitteratur som tematiserer psykiske problemer og hvordan den kan brukes til å rette fokus på det tverrfaglige tema folkehelse og livsmestring i skolen.

Utdanningsdirektoratet beskriver *folkehelse og livsmestring* som et tverrfaglig tema i skolen som skal gi elevene kompetanse som fremmer både god fysisk og psykisk helse. Dette skal bidra til å gi elevene mulighet til å ta ansvarlige livsvalg. Et av målene med å fokusere på temaet er at elevene skal lære å håndtere medgang og motgang på best mulig måte (Utdanningsdirektoratet, overordnet del – hentet 21.10.2020).

Jeg vil i min oppgave finne ut *hvordan man kan bruke Erlend Loes roman Muleum i litteraturundervisning på videregående skole, og inkludere temaet folkehelse og livsmestring, med vekt på depresjon og selvmordsfantasier*. For å svare på denne problemstillingen vil jeg analysere romanen som sykdomsroman, og utforme to undervisningsopplegg som viser forslag til gjennomføring. Min hypotese er at *Muleum* som den dystre, gøyale og til tider ironiske romanen den er fint kan brukes til å inkludere det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i litteraturundervisningen. I skolen kan man gjennom diskusjoner i klassen og analyse av romanen kunne belyse folkehelse- og livsmestringsbegrepet uten at noen av elevene må snakke om egne erfaringer, men kan snakke om livsmestring gjennom de fiktive karakterene i romanen.

Dette er en mastergradsoppgave som ikke krever innsamling av data, så jeg vil ikke bruke noe undersøkelsesmateriale. Materialet jeg er avhengig av for å gjennomføre denne mastergradsoppgaven er romanen *Muleum*, bøker om sykdomslitteratur, litteraturdidaktikk og læreplanen. Valget falt på romanen *Muleum* fordi den handler om en ung jente som opplever et traume og går inn i en depresjon hvor hun ønsker å dø. I boken ser vi hvordan hun jobber seg ut av denne depresjonen gjennom å skrive dagbok og ønsket om å dø blir snudd til et ønske om å leve. En annen grunn for valget av denne romanen er at det er en samtidsroman hvor elevene kan kjenne seg igjen i samfunnet rundt den unge jenta. Videre er romanen kort og morsom, og Erlend Loe er en forfatter elevene gjerne kan stifte bekjentskap med.

Fokuset i oppgaven vil i størst grad ligge på litteraturdidaktisk teori og analyse av romanen for å finne ut om dette er en roman man kan bruke i skolen for å belyse folkehelse og livsmestring. I analysen vil jeg fokusere på hvordan romanen er bygd opp, humor som virkemiddel, tema og personene i romanen. Etter søk på romanen i flere databaser finner jeg ikke noen forskningsartikler, men noen anmeldelser av boken. Det i seg selv gjør det interessant å nærlese romanen *Muleum*.

2 Teori og metode

Teorien som er relevant for min oppgave er teori om sykdomslitteratur. Sykdomslitteratur kan ofte sees på som patografier. Patografi er sykdomsfortellinger i bokform som omhandler personers sykdomserfaring, men om en roman skal regnes som en patografi må den oppfylle noen krav *Muleum* ikke dekker. Derfor har jeg valgt å ta for meg boken *Sykdom som litteratur* av Bondevik & Sten-Johansen (2011) og *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur* av Langås (2016) som hovedfokus i teoridelen. Siden dette er en litterær mastergradsoppgave med analyse av roman er metoden jeg anvender nærlesing.

2.1 Sykdom som litteratur

Boken *Sykdom som litteratur: 13 utvalgte diagnoser* ble til som en del av forskningsprosjektet ”INFECTIO – teksten, tegnet og smerten”. Et forskningsprosjekt innen humanistisk sykdomsforskning med litteraturvitenskapelig og idéhistorisk perspektiv. Hovedspørsmålet i dette prosjekter var hvordan sykdom blir til som kulturelt fenomen og litterært uttrykk. Forfattere er idéhistoriker og førsteamanuensis ved Institutt for helse og samfunn ved UiO, Hilde Bondevik og professor i allmenn litteraturvitenskap ved Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk ved UiO, Knut Stene-Johansen. Målet med prosjektet var å studere forbindelsen mellom humaniora og medisin, og da spesielt litterære perspektiver.

Sykdom er ikke produktiv i seg selv, det er ingen produktiv eller skapende prosess, men sykdom er derimot bremsende, reduserende og stansende prosesser. Tekster om sykdom kan imidlertid være skapende og konstruerende, mener Bondevik & Sten-Johansen. Vi kan derfor kort sagt si at sykdomsbeskrivelser i litteratur er betydningsdannende (Bondevik & Sten-Johansen, 2011:8). Det er interessant å se hva kunsten og litteraturen gjør ut av sykdommen, og hvordan en forfatter klarer å vende sykdom til å bli litteratur og liv. Bondevik & Stene-Johansen (2011) innleder boken med å hevde at litteratur om menneskelig lidelse og livets elendighet går helt tilbake til litteraturhistoriens fødsel i form av klagesanger, elegier og en av *Bibelens* poetiske bøker, *Jobs bok*. I *Sykdom som litteratur: 13 utvalgte diagnoser* er kapitlene om selvmord i litteraturen og depresjon i litteraturen mest interessante for min oppgave.

2.1.1 Selvmord i litteraturen

Med flere dødsfall enn i trafikken og stor utbredelse blant ungdom betraktes selvmord som et helseproblem. I dagens samfunn er det et ønske om mer åpenhet rundt selvmord. Hvert år er det cirka 500-600 personer i Norge som velger å ta livet av seg. Det står da igjen mellom 5000

og 6000 etterlatte og nærstående hvert eneste år (Reneflot, et.al. 2020). To av tre som gjør selvmord er menn. I litteraturen finner vi også selvmord. Både forfattere som selv har valgt bort livet, og fiktive personer som ender sitt liv med selvmord. Til forskjell fra både depresjon og traumer i litteraturen finnes det ikke noen egentlig erfaring når det gjelder selvmord i litteraturen. Dette er fordi den som har begått selvmord ikke lengre taler selv fordi han er død (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:328).

I følge psykologene er ikke selvmord eller suicidalitet noen sykdom eller diagnose. Bondevik & Stene-Johansen (2011) hevder at selvmord fremstilt i skjønnlitteraturen kanskje kan bidra til forståelse av et aspekt ved fenomenet. I skjønnlitteraturen finner vi fiktive selvmord langt tilbake i tid. Også i litterære selvmord er det uholdbare og uutholdelige situasjoner som er motivet bak hendelsen. For eksempel i *Den unge Werthers lidelser* (1774) av Johann Wolfgang von Goethe. Dette er en brevroman hvor Werther ender med å ta sitt liv fordi hans umulige kjærlighet til Lotte er uutholdelig. Vi kan også i nyere tid se uttrykksmåter som setter selvmord i dagslys. For eksempel kan det sies at Jon Fosse sine to skuespill *Natta syng sine songar* og *Ein sommars dag* fra 1998 omhandler selvmord. Dette viser litteraturens evne til å utøve et sorgarbeid og samtidig forme en verden hvor det utenkelige settes ord på (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:328).

2.1.2 Depresjon i litteraturen

Globalt sett er det hjerte- og karsykdommer som topper listene over de hyppigste dødsårsakene, mens utbredelsen av depresjon øker blant så store deler av menneskeheten at den har status som den mest vanlige sykdommen i verden. Depresjon ses ofte på som en følelse av meningsløshet, og består av en dyp passivitet. Historien viser også at økonomisk nedgang ofte fører til sosial depresjon (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:291), for eksempel i Norge på 1920-tallet, og starten av 1930-tallet da den verdensomfattende økonomiske nedgangstiden fant sted. Det er likevel slik at folk i rike land ser mer pessimistisk på livet enn folk fra land med mindre grad av utvikling. Fredsforsker og sivilisasjonsanalytiker Johan Galtung mener at dette er fordi utviklingens skyggeside blir tydeligere i velutviklede land. Han nevner også miljøforurensning, familieoppløsning, vold, kriminalitet og teknologisk terror som innvirkende faktorer på depresjon (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:292).

Tidligere skilte man ikke mellom depresjon og melankoli. Melankoli beskrives i dag som en dyp form for depresjon som kjennetegnes av tap av interesse for eller glede ved de fleste eller alle aktiviteter, og manglende evne til å reagere med positive følelser når det skjer noe hyggelig

(Malt, 2019). Med andre ord ser du ingen verdi i å drive med forskjellige aktiviteter, og interessen for å finne på aktiviteter er borte. Både melankoli og depresjon er og har vært en tematikk som mange innen forskjellige fagfelt og kunstarter har vært opptatt av. Mens melankoli er et begrep med historiske røtter, er begrepet depresjon relativt moderne (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:293). Bondevik & Stene-Johansen (2011) refererer til Andrew Salomons bok *Mørke midt på dagen* (2003). Han hevder at lidelser som lenge har blitt kalt melankoli, nå kalles depresjon, men er samme lidelse. Det kan derimot virke for enkelt å si at depresjon er en moderne sykdom, og at melankoli er et historisk navn på sykdommen. Bondevik & Stene-Johansen (2011) refererer også til Karin Johannisson (2010) som et motsvar til Salomons påstand. Johannisson beskriver melankoli som en sykdomstilstand med mange komponenter, og depresjon i en periode er bare et symptom på melankolien. Johannissen har også bemerket at den historiske stereotypen melankoli ofte knyttes til maskuline skikkelser, mens den moderne stereotypen depresjon ofte knyttes til kvinner (Bondevik & Stene-Johansen, 2011:294).

Ifølge *Store medisinske leksikon* er det en del forskjell mellom melankoli og depresjon: Depresjon kjennetegnes av en følelse av nedtrykthet over tid, og symptomene er blant annet tomhetsfølelse, tap av interesse, vektøkning eller vekttap, søvnforstyrrelser, trege bevegelser eller markert rastløshet (Malt, 2018). Melankoli kjennetegnes av en dyp tungsindighet og håpløshet. Selv om depresjon og melankoli har mye til felles er melankolien mye sterkere. Symptomene for melankoli er blant annet manglende evne til å reagere med positive følelser når noe hyggelig skjer, langsom tale og bevegelse, fravær av matlyst og en sterk urimelig skyldfølelse. I de ekstreme tilfellene kan det også oppstå massive vrangforestillinger om utilgivelige synder og fortapelse hos den syke (Malt, 2019). Vi kan derfor si at depresjon og melankoli er samme lidelse, men med to helt forskjellige grader av styrke. Melankolien er mye sterkere enn depresjonen. Dette er den medisinske definisjonen, men det kan se ut til at den medisinske definisjonen av melankoli og depresjon avviker fra det folk i dagliglivet tenker om de forskjellige lidelsene. Melankoli kan kobles til kunst, og høres kunstnerisk og vakkert ut, mens depresjon ofte knyttes til negativitet og elendighet. I denne oppgaven forholder jeg meg til den medisinske definisjonen.

2.2 Traumer i litteraturen

Å undersøke traume i litteraturen er også relevant for min oppgave. Dette er fordi hovedpersonen i romanen *Muleum* opplever et traume når hun mister hele familien sin. I Unni

Langås' bok *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur* (2016) peker hun på at traume er et gresk ord som betyr *sår*. Det kan være både en fysisk skadet kropp, eller et såret sinn. Ved nyere definisjoner av traume finner vi det fellestrekket at man ikke fokuserer på selve den traumatiske hendelsen, men hvilke effekter opplevelsen har på en person. Det kan for eksempel være den traumatiske opplevelsens virkninger på et fysisk, psykisk og sosialt plan (Langås, 2016:20-21). I den litteraturvitenskapelige traumeforskningen er den litterære teksten et tolkningsobjekt, men når litteraturen tar opp andre temaer, må man også trekke inn kunnskaper fra andre fag for å kunne belyse og fortolke en tekst. Etter en person har opplevd en traumatisk hendelse, er han eller hun mentalt såret, og derfor kommer det meste av traumeforskningen fra de psykologiske vitenskapene (Langås, 2016:19). Det er også viktig å huske at den litterære teksten er et uttrykk for kunst og derfor et objekt til tolkning, og ikke et avtrykk av en umiddelbar erfaring.

Det har vært en diskusjon om hvorvidt man bør bruke traumatiske hendelser til å uttrykke kunst, for eksempel refererer Langås (2016) til da den danske ressigøren Christian Lollike den 19. januar 2012 ville sette opp et teaterstykke basert på Anders Behring Breiviks manifest. Denne planen ble møtt med sterke reaksjoner og motforestillinger, og det ble en krass debatt rundt stykket allerede før premieren. Teaterstykket mottok en høythengende dansk teaterpris samtidig som mange fordømte stykket uten å ha sett det (Langås, 2016:9). For flere var dette teaterstykket, som er basert på en reel historie, satt sammen for raskt etter selve hendelsen. Det er da forståelig at det for de berørte var vanskelig å se at gjerningsmannens tanker får oppmerksomhet. Dette eksemplet viser at det ligger dilemmaer og motsetninger knyttet til bruk av traumatisk stoff i behandling av litteratur. Ved bruk av litteratur hvor et traume blir behandlet i skolen kan det for eksempel bli vanskelig for en elev som nettopp har mistet et familiemedlem, eller opplevd et traume, å arbeide med litteratur hvor emnet behandles.

Litteratur om traumatiske erfaringer er opptatt av hendelsen som har skjedd, og den vanskelige eller uholdbare tilstanden i nåtiden som resultat av den traumatiske hendelsen. Fortidens hendelser bryter inn i en livssituasjon på en destruktiv måte, fordi de er så ødeleggende og smertefulle at de ikke er til å leve med. Selv om det meste er bygget på den traumatiske hendelsen, er det litterære fokuset vendt mot nåtid og framtid. Dette er fordi teksten kommer med fortolkninger av hendelsen, og gir kritiske perspektiver og ideer på reparerende handlemåter på både sosialt og individuelt plan (Langås,2016).

3 Analyse

For å kunne svare på om Erlend Loes *Muleum* er en bok man kan anvende i skolen, og hvordan man kan utforme et undervisningsopplegg, er en analyse av romanen nødvendig. Nedenfor vil jeg presentere forfatter Erlend Loe, gi et kort innholdsreferat, samt se på resepsjonen av romanen før jeg går inn i selve romananalysen.

3.1 Erlend Loe

Erlend Loe er en norsk forfatter, oversetter, filmkritiker og filmmanusforfatter. Han har skrevet populære romaner og blant annet har hans roman *Naiv. Super* (1996) blitt oversatt til 35 språk (Andersen, 2020). Loe er født 24. mai 1969 i Trondheim og er utdannet i litteraturvitenskap, folkeminne og film, samt utdannet manusforfatter. Han var en av de mest kjente forfatterne på 90-tallet, og rammet tendenser som ble oppfattet som tidstypiske. Loe skriver humoristisk og enkelt, men gjerne på grensen til det melankolske. Han har en spesiell evne til å sette det komiske i spill selv i alvorlige tematiske sammenhenger (Andersen,2020). Dette ser vi også igjen i romanen *Muleum* som omhandler et alvorlig tema.

3.1.1 Forfatterskap

Erlend Loe har gjennom sin karriere skrevet en rekke bøker for både barn, ungdom og voksne. I 1993 kom debutromanen *Tatt av kvinnen*, og året etter kom den første av en rekke barnebøker om truckføreren Kurt, *Fisken* (1995). I 1996 ga Loe ut romanen *Naiv. Super.*, og romanen ble en stor suksess både nasjonalt og internasjonalt (Andersen, 2020). Etter dette har Loe kommet med litterære verk på løpende bånd og tar for seg forskjellig tema, men alltid i den samme naivistisk-humoristiske stilen.

På 27 år har Loe kommet med 24 litterære verk, i tillegg har han vært med på å skrive filmmanus, jobber som filmanmelder i Aftenposten, vært filmkonsulent og gjendiktet poeten Hal Sirowitzs dikt *Sa mor* (1997) og *Sa terapeuten* (1998), og Adam Mansbachs barnebok for voksne, *Sov, for helvete!* (2011). Loe har i sin karriere tatt for seg forskjellig tema. I romanen *L* (1999) og *Fakta om Finland* (2001) tar Loe oss ut av Norge gjennom å parodierte den tradisjonelle ekspedisjonskulturen, og gjennom en mann som prøver å øke nordmenns interesse for Finland i en reklamebrosjyre. I romanene *Doppler* (2004), *Vovlo Lastvagnar* (2005) og *Slutten på verden slik vi kjenner den* (2015) står beskrivelsen av den moderne mannen i sentrum. I *Muleum* skriver derimot Loe fra en ung jentes perspektiv. Det virker noe spesielt når en voksen mann setter seg i førersetet av en ung jentes liv, men Loe har mestret dette på en

relativt god måte. Han vant i 1998 Kritikerprisen for barne- og ungdomsbøker for *Kurt – Quo vadis*. Barnebøkene til Loe karakteriseres som allalderlitteratur. Dette betyr at skillet mellom litteratur for barn og voksne blir visket ut.

3.2 Innholdsreferat

Muleum handler om en 18 år gammel jente med navn Julie. Hun går på Kristelig Gymnasium og har levd et velstående liv i en rik familie helt til en tragedie inntreffer. Hun opplever et stort traume da foreldrene og storebroren, Tom, mister livet i en flystyrt i Afrika. Den siste kontakten er en melding fra faren med teksten ”Vi styrter. Elsker deg. Gjør hva du vil. Pappa (April 2005)” (Loe, 2007:3). Julie sliter etter hendelsen og går inn i en dyp depresjon hvor livet ikke gir mening. Hun hater at alle syntes synd i henne og opplever at hun blir behandlet annerledes fordi hun er blitt alene. Julie går til en psykolog med navn Geir, men Julie kaller han psykogeir og syntes han er utrolig teit. Hun mener psykogeir ikke kan hjelpe henne siden han ikke har opplevd å miste hele familien i et flykrasj. Det er mange rundt Julie som prøver å hjelpe henne. I tillegg til psykogeir prøver også Julies bestevenninne Constance å hjelpe henne ut av depresjonen og den vonde tiden. Hun prøver å få Julie med i stallen og mener omgang med dyr vil være godt. Hun kjøper også en hund til Julie, men ender opp med å måtte passe denne selv en lang periode.

Julie har gitt opp livet, og ønsker å dø. Hun prøver dette ved å henge seg på en skoleforestilling, men mislykkes i sitt eget drapsforsøk og våkner opp på sykehuset. Etter det mislykkete forsøket på å ta sitt eget liv begynner hun å reise rundt i verden, mens familiens polske fliselegger Kryzysztof blir igjen i Norge for å legge fliser rundt omkring i boligen hjemme. Julie reiser tilsammen 17 flyreiser rundt om i verden og syntes det er deilig å forlate jorda og bare være i luften. Hun har alltid et håp om at flyet skal falle ned, slik at hun kan gjenforenes med familien. Hun prøver stadig å komme på idéer om hvordan hun kan avslutte livet og drar blant annet til en hønsefarm i Romania i håp om å bli smittet av fugleinfluensa, og hun fantaserer om å lage provoserende Muhammed-tegninger for at noen andre kan drepe henne. Hun reiser også til Seoul for å oppsøke OL-atleten Ahn Huyn-Soo. Hun får kontakt med han og lever som hans kjæreste over en kort periode. Julie gjør det slutt med Ahn og reiser videre. På flyplassen finner hun ut at hun er gravid, men velger å holde dette hemmelig for han.

Både psykogeir og Constance har forsvunnet fra Norge. Etter mye reising får Julie en melding fra Constance om at hun er på Playa del Inglés. Julie bestemmer seg for å dra dit og ender opp med et langt opphold, og får en bekreftelse på at Constance og psykogeir har inngått et forhold.

På Playa del Inglés blir Julie kjent med flere i lokalbefolkningen. Blant annet en jente med navn Consuelo. Hun er medlem i småflyklubben, og lærer Julie å fly småfly. Julie lager en plan om å stjele flyet om natten og styrte det i Afrika. Da får hun avsluttet livet på samme måte, og på samme sted som familien. Da Julie til slutt gjennomfører dette, våkner hun opp i en sandhaug i Afrika. Det fører til et brått omslag. ”Jeg ville dø, men klarte det ikke, og når jeg omsider vil leve, så dør jeg.” (Loe, 2007:193). Hun innser at døden kan bli lang og smertefull, og at hun vil dø av mangel på vann og mat. Hun begynner å be til Gud, og ender opp med å prøve å gå mot havet.

Julie besvimer på veien og blir plukket opp av en tilfeldig sjåfør. Når hun våkner er hun på sykehus i Las Palmas og flisleggeren Kryzysztof, som tidligere har begynt å gi signaler om at han er forelsket i Julie, har kommet til sykehuset og har vært der i flere uker. Nå ønsker Julie å leve og bestemmer seg for å bli med Kryzysztof til Polen. Før hun reiste med småflyet mot Afrika for å avslutte livet, skrev hun et brev til en kollega av faren og ba han om å selge huset, gi bilen og en million kroner til Kryzysztof, og opprette et legat for suicidale for resten av pengene. Hjemme i Norge har hun ikke noe hus eller formue lengre, men synes dette er helt greit, fordi hun synes penger føles som det minst viktige. Hun flytter til Polen sammen med Kryzysztof og får en datter. De forteller ingen at det ikke er Kryzysztofs barn. De gifter seg og lever lykkelig. Og Julie skal aldri sette seg på et fly igjen, og det skal heller ikke Kryzysztof.

3.3 Resepsjon av romanen

Muleum ble utgitt i 2007, og det var da blandede reaksjoner. Anmelderne i Dagbladet, VG og Dagsavisen roser romanen og mener at Loe har skapt et godt litterært verk. Derimot er anmelderne i NRK, Adresseavisen og Aftenposten mindre begeistret. Det finnes mange anmeldelser av romanen, både i landsdekkende og lokale aviser, men utvalget som er inkludert i resepsjonen min, representerer de forskjellige meningene som kommer frem i anmeldelsene. Utenom aviser er det også en anmeldelse av Henning Næss i tidsskriftet Cogito og en miniblogg om romanen. Jeg har valgt dette utvalget fordi det belyser resepsjonen, og fordi det er landsdekkende aviser.

Anmelder Anders Sundnes Løvli fra Dagsavisen anmelder boken 19.09.2007 og er begeistret for romanen. ”[...] det å lese en selvmorders dagbok er neppe noe som kaller på latteren. Men når Erlend Loe tar temaer for seg, er det likevel vanskelig å vite om man skal le eller gråte”. Med dette sier Løvli at Loe har en unik framstillingsevne som gjør *Muleum* til en humoristisk

bok, selv om den tar for seg et svært alvorlig tema som depresjon og selvmord. Løvli mener framstillingen av dagboken til en bortskjemt drittunge fra vestkanten ikke er metervare i norsk litteratur, og rives med fra første stund. Han hevder at boken taper seg mot slutten og at å ”Bli gravid, gift deg og få deg et hus du kan begynne å pusse opp!” er en mindre god avslutning. Anmelderen gir derfor de fire første femtedelene ros for godt språk og innhold (Løvli, 2007).

20.09.2007 kommer anmeldelsen fra VG. Det er Gabriel Michael Vosgraff Moro som er anmelder. Han beskriver romanen som en humoristisk, men mørk bok slik: ”Det er en tidvis mørk komedie dette her, og Loe er mer dristig enn på lenge i en tekst gjennomsyret av svart humor og blikk for skrudde hendelser”. Moro mener at det er modig gjort av Loe å tørre å behandle et så alvorlig tema som en 18 år gammel jentes forsøk på selvmord i en stil med total mangel på realisme. Selv om anmelderen er begeistret for *Muleum*, nevner han at den ikke alltid er uproblematisk, og at fantasien og påfunnene av og til blir i overkant drøye. Moro oppsummerer romanen som ”Potent, lekende og svært lettlest” og gir den terningkast fem (Moro, 2007).

Dagen etter kommer Dagbladet med sin anmeldelse av boken (21.09.2007). Det er Kåre Bulie som er anmelder. Han skriver at: ”Med romanen *Muleum* viser Erlend Loe seg nok en gang som en både klok og morsom forfatter som har sitt eget umiskjennelige språk”. Han starter anmeldelsen med å forsikre leseren om at dette er en god bok. Videre hevder Bulie at Loe ”[...] klarer kunststykket å skrive både morsomt og klokt om noe så vanskelig og kontroversielt som selvmord”. Bulie er imponert over at Loe enda en gang har skrevet en bok i sitt eget humoristiske og umiskjennelige språk, selv om tema er alvorlig. Selv om Bulie roser romanen, har han også merket seg et minus ved den. Det er at Julies plutselige omvending kommer i overkant brått på, men han sier dette må regnes som en bagatell av en innvending (Bulie, 2007).

Som vi ser er anmelderne fra både Dagsavisen, VG og Dagbladet begeistret over Loes framstilling av en deprimert ung jente med selvmordstanker, men det er ikke alle anmeldere som er overbevist om at *Muleum* er en litterær suksess. NRK-anmelder Marta Norheim gir sin anmeldelse den 19.09.2007 og er ikke begeistret for romanen. ”Han skriv lystig om døden, men eg forstår ikkje vitsen”. Norheim har ingen forståelse for at Loe velger å skrive om depresjon og selvmord på en humoristisk måte, og mener det ikke er noe poeng i å fremstille temaet på den måten Loe har gjort i *Muleum*. Hun får også en følelse av repetisjon og får et påtrengende savn etter utvikling underveis i romanen. Norheim mener Loe ikke kommer med noe godt litterært verk, og undrer seg over hva *Muleum* i det store og hele er. Hun kommer med spørsmål

som ”Er det ein harselas over folk frå Åsen generelt og tenåringar derifrå spesielt?” og ”Er det ein underhaldningsroman om bisarre sjølvordsmetodar?”. Norheim er ikke imponert og sier at tittelen *Muleum* er en konstruert tittel på en konstruert roman som ikke vet hvor den vil (Norheim, 2007).

Stein Roll er anmelder for Adresseavisen og anmelder *Muleum* den 20.09.2007. Han er i likhet med anmelderen fra NRK ikke begeistret for romanen. Han syntes Loe belyser et viktig problem i samfunnet, men hevder at den absurde og burleske stilen ikke fungerer overens med det realistiske. Han sier at ”Julies depresjon og desperasjon rett og slett blir for burlesk og virkelighetsfjern”. Anmelderen har derfor vanskeligheter med å se poenget med å skrive en slik roman på måten Loe har valgt, fordi han mener det som skjer i *Muleum* ikke møter det realistiske bildet av en deprimert og suicidal ungdomsjente. Roll poengterer at boken har mange morsomme scener, noe som kan virke befriende når man leser en tekst med en så alvorlig undertone som selvmord. Men han mener romanen oppleves for utvendig og har et motstandsløst språk uten undertekst som kan gjøre budskapet mer uklart enn forløsende (Roll, 2007).

23.09.2007 kommer Aftenposten med sin anmeldelse av romanen. Det er Ingunn Økland som er anmelder. ”Erlend Loe styrer rett inn i et sosialt og litterært minefelt” hevder Økland. Hun mener Loe lykkes et stykke på vei inn i romanen ved å portrettere en ung selvmordskandidat, og peker på det ungdommelige språket som skaper litterær spenning. Litterært mener Økland at boken taper seg etterhvert som Julie blir bedre. Økland skriver: ”Da Julie gjennomfører sitt siste selvmordsforsøk, er hun egentlig ferdig med raseriet, og dagboken blir tilsvarende tam”. Hun ser altså ikke noen verdi i det som skjer etter at Julie finner ut at hun heller ønsker å leve istedenfor å dø. Anmelderen til Aftenposten konkluderer med at Loe kommer fint i gang, men når han innhentes av emnets alvor mangler et saksvarende litterært repertoar (Økland, 2007).

Som vi ser ovenfor er det uenigheter blant anmelderne. Noen mener tema er upassende, mens andre syntes historien om en suicidal ung jente er underholdende og kommer godt fram gjennom romanen. En fellesnevner blant de positive og de negative anmeldelsene er at boken taper seg litt mot slutten. Både anmelderen fra Dagsavisen, Dagbladet og anmelderen fra Aftenposten er enig om at romanens slutt ikke holder til forventningene og blir tam og kjedelig mot slutten. Resepsjon av romanen er derfor varierende, og Loes forsøk på å skrive fra en ung suicidal jentes perspektiv både rises og roses.

3.4 Romanens oppbygging

Romanen er bygget opp som en dagbokroman med en tidslinje som strekker seg over cirka et år hvor vi får følge en ung jentes liv gjennom en tung tid. Nedenfor skal jeg se på hvordan vi kan se på romanen som en dagbokroman og den narrative tidslinjen.

3.4.1 Dagbok

Dagbokroman er en roman som bygger på dagbokformen, men hvor dagboken er fiktiv, og gjerne lagt til hovedpersonen (Skei, 2019). *Muleum* er Julies dagbok. Hun begynner å skrive dagbok fordi alle sier hun bør gjøre det, men selv mener hun det ikke er hennes stil å skrive. Romanen har en innskutt narrasjon hvor fortellerhandlingen ikke skjer kontinuerlig, men er splittet opp i flere enkeltstående handlinger. Mellom fortellehandlingene skjer det som fortelles i dagbokinnleggene, for eksempel ”Han kom sent i går kveld. Jeg hadde gitt han opp for lengst og trodde det var room service [...]” (Loe, 2007:86). Her berettes det om hva som har skjedd, og alle verbene er skrevet i preteritum. Selv om dette er en dagbokroman som har en innskutt narrasjon, finnes det også samtidig narrasjon, hvor beretningen og hendelsene skjer samtidig. Det er da ting Julie føler på, gjør og ser rundt seg når hun sitter å skriver. For eksempel ”Det er natt igjen og jeg får ikke sove og jeg ligger og er så inni helvete forbannet på deg, pappa” (Loe, 2007:11). Her skrives verbene i presensform, og handlingen og beretningen skjer samtidig.

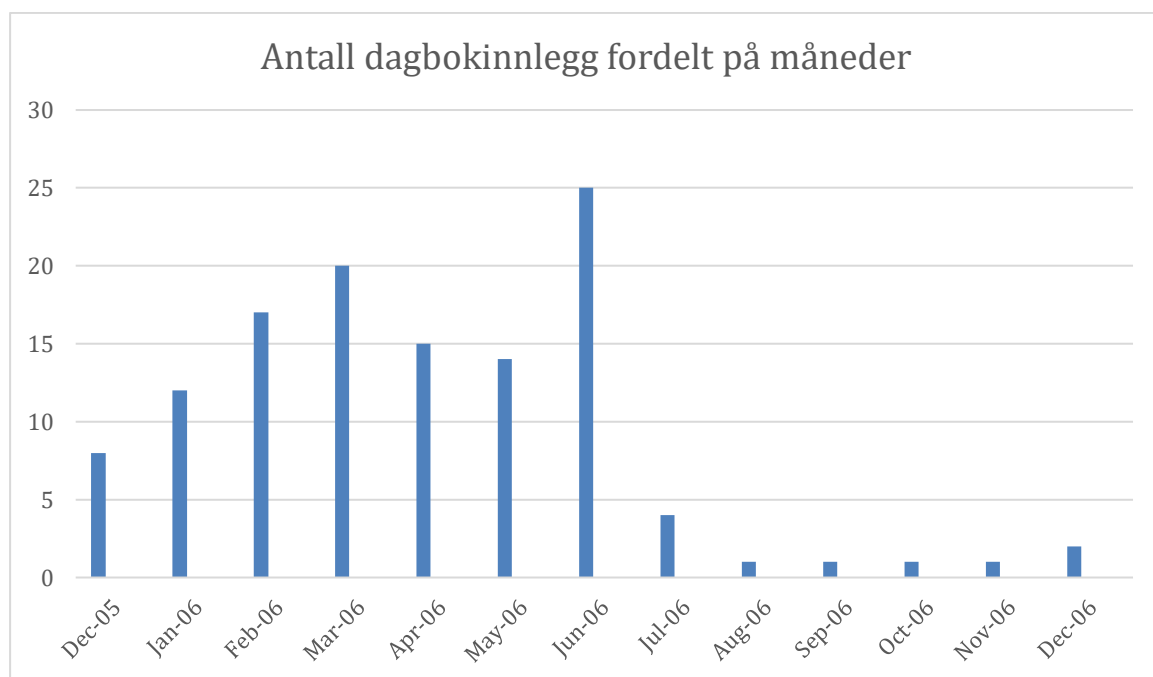
3.4.2 Tidslinje

Gjennom romanen finner vi en narrativ tidslinje fra Julie begynner å skrive dagbok, da livet føles håp- og meningsløst, og til hverdagen føles normal og hun ikke kjenner noe behov for å skrive mer. Det første dagbokinnlegget er fra 15. desember 2005. Hun er på denne dagen sint og sur fordi hun er lei av folk som vil henne godt. Hun er lagt nede psykisk og går til psykolog. Det siste dagbokinnlegget til Julie er 31. desember 2006. Hun har da fått en datter og er lykkelig sammen med Krzysztof i Polen. Hun skriver i sitt siste dagbokinnlegg at ”Nå er denne boken skrevet full. Fra perm til perm. Og jeg vet ikke om jeg kommer til å kjøpe en ny. Jeg vet det ærlig talt ikke.” (Loe, 2007:207). Dette sier oss at Julie mest sannsynlig aldri vil skrive dagbok igjen. Dagboken har gjort sin jobb og fungert som en terapeutisk aktivitet. Når dødslengselen er borte er det ikke noe skriveglede heller, noe vi kan gjenspeile i antall dagbokinnlegg i perioder Julie har et dødsønske versus når hun vil leve.

Gjennom romanens tidslinje kan vi se at det i perioder er flere dagbokinnlegg, og at hun skriver nesten hver dag. Andre perioder kan det gå flere dager og uker mellom innleggene. Etter det siste selvmordsforsøket med flystyrt i ørkenen, hvor Julie omsider heller ønsker å leve enn å

dø, skriver hun ikke mye i dagboken. Den 5. august skriver hun "[...] det er 29 dager siden jeg skrev sist og fra nå av skal jeg skrive hver 29. dag, [...]" (Loe, 2007:200). Etter dette er det cirka et innlegg hver måned. Fra 5. august til 31. desember er det kun 6 dagbokinnlegg. Et i august, et i september, et i oktober, et i november og to innlegg i desember. Fra september til desember går det 29 dager mellom hvert dagbokinnlegg, og innleggene er korte, og inneholder kun en oppsummering av hva som har skjedd siden sist. Det er ikke noen vonde tanker, men bare enkle beskrivelser om livet i Polen. I nest siste dagbokinnlegget skriver hun at Krzysztof har bygget en tekst inn i gulvflisene hvor det står "Skrive mindre, leve mer." (Loe, 2007:206). Dette viser oss at hun er på et bedre sted i livet, hvor hun ikke trenger den terapeutiske effekten av skrivingen lengre.

Det kommer tydelig frem at dagbokinnleggene er hyppigere i perioder hvor Julie har vonde tanker, opplever mye, og prøver å rømme fra sine indre tanker som gjør henne deprimert og lei seg. Nedenfor er romanens tidslinje illustrert i et diagram.

Som vi ser i diagrammet er mars og juni de to månedene med flest dagbokinnlegg. I disse to periodene prøver Julie å ta sitt eget liv. I mars ved å oppsøke en nedstengt hønsefarm i Romania for å bli smittet av fugleinfluensa og i juni når hun planlegger og gjennomfører flystyrten i ørken. I januar planlegger og gjennomfører hun også et selvmordsforsøk, men planleggingen er ikke like nøye ved det første forsøket. Vi kan altså se at Julie skriver flere dagbokinnlegg i periodene hvor det skjer mest. I perioden februar-juni reiser hun rundt i hele verden, og det er

derfor logisk å anta at hun har mer å skrive om da, enn når hun er hjemme i Norge. Når Julie ønsker å leve igjen etter å ha overlevd flystyrten, går antall dagbokinnlegg ned. Dette er fordi vi ser at det meste som blir skrevet handler om det negative i livet, og ønsket om å dø. Når det ønsket er borte, er det ikke noe mer å skrive om.

3.5 Karakterer

I romanen møter vi flere karakterer. Hovedpersonen i boken er Julie, og det finnes flere bipersoner. Constance er Julies bestevenninne, psykogeir er psykologen som hun går til med jevne mellomrom og Kryzysztof er en polsk arbeider som arbeider med å legge fliser hjemme hos familien til Julie. Alle har roller som er avgjørende for at romanen skal være en helhetlig suksess. Jeg vil nå se nærmere på de forskjellige personene vi møter i romanen.

3.5.1 Julie

Julie er en 18 år gammel jente fra Oslo. Hun går på Kristelig Gymnasium og har levd i en rik og velstående familie. Faren er opptatt av utdanning og krever at hans barn tar en god utdanning (helst juss) slik at de kan tjene godt med penger. Etter tragedien er Julie blitt en depressiv ung kvinne som ser mørkt på det meste. Hun er likevel ironisk og har mange gøyale utsagn. For eksempel i en situasjon hos psykogeir hvor han prøver å forklare henne at livet er en gave og noe man må være takknemlig for og behandle pent. Da gir hun psykogeir motstand og svarer ”Nei heldigvis ikke.” (Loe, 2005:31). Hun syntes alle som tror at livet er en gave og nyter det er teite. Selv om Julie er mørk til sinns og kun ønsker å dø, tar hun leseren ofte med inn i noe som kan virke som ønsketenkning. For eksempel lyver hun til kjørelæreren sin og forteller at moren har vært hjemme i mange år og er i ferd med å åpne en eksklusiv interiørbutikk hvor farens firma stiller med startkapital, og at broren akkurat er ferdigutdannet jurist. Kjørelæreren sier at familien høres veldig sammensveiset og fin ut, og Julie bekrefter at den er det, vel vitende om at alt er løgn og at hele familien er død.

Julie er veldig spontan. Hun gjør mange valg som ikke er særlig gjennomtenkt. Selv mener hun det ikke er noe vits å tenke gjennom hva hun gjør siden hun uansett skal dø. Hun reiser rundt i hele verden og har ingen plan. Hun kommer til flyplassen og reiser dit det er ledig flybillett uten mål og mening. Hun gjør dette for å rømme fra virkeligheten, og føler uansett ikke noe tilhørighet hjemme i Oslo lengre. Hun ser en idrettsutøver på TV under de olympiske leker og reiser til hans hjemby for å så sende han melding med en forespørsel på om han vil komme til hotellet hun bor på for å ha sex med henne. Dette er en spontanitet som gir henne en form for lykke, og et øyeblikk hvor hun føler at hun lever. Spontaniteten dukker også opp når hun er i

London og har begynt å løpe. Hun har lest i et magasin at noen kollapset av hjertestopp under London Marathon, og ser først på dette som en mulighet til å dø. Løpingen beskrives derimot som en befrielse for Julie, og det å løpe fra virkeligheten er deilig for henne. Det lange håret er til plage på en av løpeturene, og da drar hun rett til en frisør og klipper av seg alt håret. Dette er en spontanitet utenom det vanlige, som også gjør leseren overrasket gang på gang.

3.5.2 Constance

Constance er også en 18 år gammel jente, og Julies bestevenninne. Hun går også på Kristelig Gymnasium i Oslo. Constance liker hester og beskrives som hestegal. Hun prøver hele tiden å få Julie med i stallen, men mislykkes ved hvert forsøk. Familien til Constance er veldig kristen og dyreglad. De er aldri på ferie og er nesten alltid hjemme for å passe hester og andre dyr. Julie beskriver Constance som en naiv person som ikke vet noe om verden eller hvordan den henger sammen. Constance virker å bry seg om Julie, og prøver å få henne til å tenke på noe annet enn at hun er alene uten familien. Etter flere mislykkete forsøk på å få henne med i stallen, og å få henne inn i skoleteateret som får en tragisk slutt, ender hun opp med å kjøpe en hund til Julie. Denne må hun selv passe mesteparten av tiden, men til slutt leverer hun den til Kryzysztof og forsvinner fra Norge. Noe som er en overraskende handling av Constance.

Constance får et øye for psykogeir når de møtes på sykehuset etter Julies første forsøk på selvmord. Kryzysztof melder også ifra til Julie om at Constance ofte kommer innom huset til Julie for å høre om det går bra med henne. Da dukker også psykogeir opp samtidig flere ganger, og de låser seg inn på farens gamle kontor og oppholder seg der lenge. Når Constance har forsvunnet hjemmefra og forlatt Norge, er det fordi hun har dratt til Playa del Inglés sammen med psykogeir. De har inngått et forhold og har flyttet dit uten å fortelle noe til en eneste levende sjel. Når Julie møter Constance på Playa del Inglés virker hun å være den samme naive venninnen som hun var i Norge, bare at hun nå er sammen med psykogeir hele tiden.

3.5.3 Psykogeir

Psykogeir er Julies psykolog. Han heter egentlig kun Geir, arbeider i et psykologfirma i Oslo, er i 40-årene og har kone og barn. Han beskrives i romanen som en psykolog som har liten forståelse for hvordan det er å ha mistet hele familien. Han virker ut fra sine utsagt til Julie som en helt ordinær psykolog som prøver å få henne ut av den situasjonen hun er i. For eksempel sier han til henne at selv om verden og livet inneholder brutalitet og skrekk, er det et privilegium å være her. Dette er ikke Julie enig i. Han prøver også å få Julie til spise sunt (rugbrød) og å omgås med dyr, og argumenterer for at vi ikke kan la være å få oss kjæledyr fordi det er trist

når de dør. Han kommer med gode poenger og har mange kloke råd, men blir til stadighet latterliggjort av Julie. For eksempel sier hun at han er utrolig naiv og syntes det er vanskelig å tenke seg at han er representativ for yrkesgruppen sin.

Selv om psykogeir er gift og har barn, finner han tonen med den over 20 år yngre venninnen til Julie, Constance, og flytter med henne til Playa del Inglés. Dette gjør han også uten å fortelle det til noen hjemme. Når vi i romanen møter han på Playa del Inglés er han mer diskret, og går ut av sin rolle som psykolog etter streng advarsel fra Julie. Hun tar hånden opp til munnen for å signalisere at han ikke skal si noe når han er sammen med henne her, og dette skjønner psykogeir og holder opp med sin rolle som psykolog. Her kommer det også frem en annen side av psykogeir. Det viser seg at han er ekstremt sjalu, og lager en scene på Playa del Inglés når de alle er sammen på fest. Karakteren psykogeir har derfor endret sin rolle, og oppfører seg som en psykolog i Norge, men på Playa del Inglés er det Julie som styrer og han blir en mer passiv karakter.

3.5.4 Kryzysztof

Kryzysztof er fliselegger for familien til Julie. Han bor i en liten del av huset, og arbeider med å legge fliser hele dagen. Han virker som en omtentksom mann som er opptatt av at Julie har det bra. I starten av romanen er han bare en arbeider som bor i huset og legger fliser i et av eiendommens basseng på dagtid. Julie tilbringer noen stunder foran TV-en sammen med Kryzysztof, og han forteller om sin drøm om å delta i OL i flislegging som går av stabelen året etter.

Etter Julies første selvmordsforsøk på skoleteateret kommer Kryzysztof til sykehuset og viser at han bryr seg, og at han er glad for at hun lever. Julie tenker at dette kan være fordi han er redd for å miste jobben sin hvis hun hadde dødd, men det virker som han genuint bryr seg om henne. Kryzysztof får BMW-en til Julies far og er lykkelig over dette. Når Constance og psykogeir forlater Norge, tar Kryzysztof over Julies hund Finch Hatton. Hundens navn kommer fra Denys Finch Hatton som blir begravet under et tre i Afrika i filmen *Out of Africa* (1985), og Julie syntes navnet er passende fordi det var her foreldrene døde. Kryzysztof går tur med hunden og passer på at den har det bra. Når Julie er ute å reiser rundt om i verden ringer han henne stadig, og spør om hun har tenkt å komme hjem, og at han savner henne. Når Julie er på Playa del Inglés har de flere telefonsamtaler, og hun finner ut at han er svært forelsket i henne. Etter hennes siste selvmordsforsøk i ørkenen, hvor hun finner ut at hun vil leve, kommer Kryzysztof til sykehuset og er sammen med henne i flere uker. Til slutt flytter Kryzysztof og

Julie sammen til Polen. Han fortsetter å legge fliser i huset de har kjøpt der, og imponerer Julie med fliseleggingen sin.

Kryzysztof virker som er snill og omtenkssom person, og syntes blant annet det er helt greit at Julie er gravid med en annen manns barn selv om de er sammen. Han viser flere ganger at han bryr seg om henne. Han reiser for eksempel helt til Las Palmas for å være med henne på sykehuset etter flykrasjen, noe som er en uvanlig handling av en håndverker som arbeider i huset til en rikmannsfamilie. Det kan virke som at han er en redning for Julie som alltid har vært til stede, men at det tar lang tid før Julie finner ut at Kryzysztof er redningen, og hennes store kjærlighet.

3.6 Tema og tekstnorm

Temaet i romanen er depresjon og selvmordstanker. Vi møter en ung jente som har endt i en dyp depresjon etter et traume, familien er omkommet og Julie er nå alene. Traumet er brutalt ved at hele familien rives fra henne i en flystyrt i Afrika. Depresjonen gjør at Julie ser meningsløst på livet, og hun begynner å ”gi faen” i alt av plikter og rutiner, og gjør kun det hun selv vil. Hun beskriver livssituasjonen sin som meningsløs, og syntes det er irriterende at de rundt henne syntes synd i henne og prøver å trøste, for eksempel ”Et mas uten like. Det er ingen i familien, verken mammas eller pappas, som ikke har vært innom med gaver og trøstende ord.” (Loe, 2007:9). Julie er deprimert og ønsker mest av alt å dø slik at hun får være sammen med familien igjen. Selvmordstankene vi møter i romanen er seriøse, og dette kommer tydelig frem gjennom Julies flere selvmordsforsøk. Temaet i romanen kommer tydelig frem ved at den hele tiden gir leseren innsikt i Julies negative syn på livet, og ønsket om å dø, som for eksempel ”Jeg satt og ønsket at den amerikanske hvithodede ørnen skulle løfte meg med seg og fly utover dalen og ned mot havet og slippe meg mot en klippe, [...]” (Loe, 2007:153). Fantasiene om døden kommer flere ganger gjennom romanen, og i forskjellige former. Både fantasier om å bli drept for å ha provosert ved å tegne Muhammed, bli smittet og dø av fugleinfluenza og å løpe på seg hjertestans er noe vi møter på som leser. Dette er også med på å synliggjøre tema på en tydelig og direkte måte.

Siden boken er en roman krever vi ikke noe terapeutisk svar. Det er derfor ikke noe klar moral i boken, men heller en tekstnorm. *Muleum* kan tolkes som en roman med en tekstnorm. Denne tekstnormen kan tolkes som at tiden leger alle sår, i alle fall i den grad at det er mulig å leve et meningsfylt liv. Litt over et år etter ulykken hvor Julie mister hele familien, er ønsket om å dø blitt til et ønske om å leve. Etter det siste selvmordsforsøket hvor Julie mislykkes ved å styrte

et fly i ørkenen ønsker hun å leve, men det kan se ut til at hun uansett kommer til å dø på grunn av mangel på vann. ”Jeg ville dø, men klarte det ikke, og når jeg omsider vil leve, så dør jeg. Det er tragisk og meningsløst og kanskje kan det være en advarsel til andre.” (Loe, 2007:193). Her kommer Julies fortvilelse frem, og en advarsel om at man kanskje ikke ønsker å dø selv om man har selvmordstanker, fordi når døden er så nær, så kommer livslysten tilbake. Tekstnormen i boken kan forstås som å være at om du er deprimert og suicidal, vil tiden alltid hjelpe deg. Etter dødslengselen kommer lysten på livet.

3.7 Humor

Tittelen *Muleum* er et ord som ikke finnes i ordboka. Allerede der får man en opplysning om at denne romanen er morsom og absurd. Ordet *Muleum* kommer fra da Julie var barn og ikke klarte å uttale museum. Fra den dagen har hun og familien alltid kalt museum for muleum. Tittelen har ikke noe annen virkning i romanen, enn at det er et morsomt ord Julie forbinder med familien. Forsidebildet er også et barnslig perlebilde, noe som minner om en enkelhet. Dette krasjer med romanens alvorlige tema på en positiv måte.

Humor er noe som er gjengående i *Muleum*. Loe er ekspert på å vinkle alvorlige tema på en humoristisk måte. I romanen finner vi alt fra humoristiske settinger til humoristiske setninger, ord og uttrykk. For eksempel er det komisk at Julie har fått tilbud om jobb som redaktør i bladet *Selvmorderen*, og oppi det hele at ”Nå er redaktøren nettopp død (suprise) og så lurere de på om jeg vil ta over. Det er visst et problem de sliter med hele tiden” (Loe, 2007:41). Her er ironien gjennomskinnende.

Det er også humor i settinger som ikke omhandler selvmordstanker. For eksempel er det mye humor rundt hundehold. Julie har fått beskjed om at omgang med dyr er bra for hennes psykiske helse, men hun forneker dette og harselerer med dyrehold gjentatte ganger i første del av romanen. For eksempel ”[...] den skal ut og løpe og så må den på kurs for å lære om renslighet og etikk og moral...” (Loe,2007:50). I en annen setting ser hun på OL på TV, og legger merke til at Kari Traa virker så fornøyd og full av energi etter å ha tatt sølv i kulekjøring. Da slenger Julie inn en kommentar ”Jeg må finne ut om hun har hund” (Loe,2007:46).

Julie latterliggjør de andre karakterene i romanen. For eksempel ligger det humor bak at den polske håndtverkeren Krzysztof alltid flislegger. Her latterliggjøres han som person, men også den norske oppussingstrenden. Constance og psykogeir blir også latterliggjort, både individuelt og som par. Det ligger en humoristisk beskrivelse bak de begge. Blant annet er det mye fokus

på at psykogeir er en uvitende psykolog og at han er opptatt av rugbrød. I flere av psykologtimene til Julie blir psykogeirs fokus på at rugbrød er en del av et lykkelig liv framhevet, for eksempel ”Du vil gå glipp av et helt liv med vennskap og kjærlighet og rugbrød og soloppganger og skiturer, sa psykogeir” (Loe, 2007:32). Med Constance er det hennes naivitet og hestegalhet som til stadighet blir latterliggjort, for eksempel ”Constance tror selvfølgelig at solen snur i dag. Jeg prøvde å forklare at den overhodet ikke snur, men [...] Constance tåler ikke å bli rettet på og hun ble irritert og sprang for å ri i Sørkedalen [...]” (Loe, 2007:8). Som par blir de også latterliggjort av Julie, for eksempel ”For et par de er. Den ene er ute av stand til å se selv de enkleste sjelelige mekanismer i andre mennesker og den andre er utdannet til å grave i menneskers skjulte følelsesliv, men skjønner lite av det når det kommer til stykket” (Loe, 2007:150) og ”For henne er psykogeir en slags hest som hun kan ri på og snakke med og som dessuten har penger og som hun slipper å måke ut møkka etter og gi markmiddel til.” (Loe, 2007:150).

Julie er ofte sarkastisk når hun skriver om personene rundt seg, men hun latterliggjør også seg selv og sine handlinger, for eksempel når hun våkner på sykehuset etter sitt første selvmordsforsøk på skoleforestillingen: ”Neste gang skal jeg kjøpe et gammeldags rep helt uten elastisitet og ikke noe nymotens klatretau fra skandinavisk høyfjellsutstyr.” (Loe, 2007:38). Her kommer det frem humor i alvor. Det dukker også opp humoristiske utsagn om døden gjennom romanen, for eksempel ”Jeg ville aldri rørt slik mat før, men nå merker jeg at jeg ikke bryr meg om figuren lenger. Hva skal man med figur når man er død.” (Loe, 2007:12). Loes bruk av humor i romanen gjør den lettlest i den grad at den ikke blir tung å lese med tanke på det dypt alvorlige temaet depresjon og selvmord.

4 *Muleum* som patografi

Som nevnt under teorikapitlet kan sykdomsfortellinger sees på som patografier. Patografi er sykdomsfortellinger i bokform som omhandler personers sykdomserfaring. Patografier kan omhandle både fysisk og psykisk sykdom, men til felles har de at det er en lidelsesfortelling. Innen patografien kan vi skille mellom autografiske og biografiske fortellinger. De autografiske er skrevet av personen som selv opplever, eller har opplevd sykdom, mens en biografisk patografi er skrevet av noen andre enn den lidende selv, som for eksempel en pårørende. Begrepet ble først brukt av den tyske legen Paul Julius Möbius i 1899 da han skrev om berømte pasienters sykdommer. Gjennombruddet til sjangeren kom i USA på 1950-tallet, og fikk i Norge sitt gjennombrudd i 1970-årene. Etter dette har utviklingen innen patografi vært økende over hele verden.

I en artikkel i tidsskriftet *Edda* argumenterer Linda Hamrin Nesby (2017) for at patografibegrepet også kan gjelde for skjønnlitteratur. Hun har valgt å ta for seg Ole Robert Sundes roman *Penelope er syk* (2017) som er inspirert av Sundes egen erfaring av å miste sin ektefelle, og Ulla-Carin Lindquists selvbiografi *Ro utan årar. En bok om livet och døden* (2004) som handler om eget liv og tanker etter hun på våren 2013 fikk påvist ALS (amyotrofisk lateralsklerose). Ifølge den snevre definisjonen av patografi er det kun Lindquists selvbiografi som kan regnes som patografi, fordi den omhandler personlige sykdomserfaringer, selv om Sundes roman også er en sykdomsfortelling. I sin undersøkelse finner Nesby flere likheter mellom den autografiske fortellingen til Lindquist og romanen til Sunde. Begge bøkene inneholder en sykdomsskildring, og de lidelsene som følger med. Derimot er distansen til leseren større i romanen enn i selvbiografien. Lindquists *Ro utan årar. En bok om livet och døden* (2004) inviterer leseren til nærhet med fortelleren. Tekstlig krever selvbiografien mindre fortolkning, og tidspunktet for publisering ligger nær tidspunktet for lesning. Dette gir en form for umiddelbarhet og nærhet. Denne umiddelbarheten er derimot noe skjønnlitteraturen ikke har, og den er også mer krevende å fortolke.

Nesby mener det tradisjonelle patografibegrepet er for snevert, og argumenterer for at skjønnlitteraturen også bør regnes som patografi. Med tiden har også kommunikasjonskanalene blitt flere og Nesby peker blant annet på den digitale utviklingen som en grunn til at vi trenger en mer elastisk patografisjanger som rommer mer enn selvbiografier og biografier. Fra 2006 har applikasjoner som Instagram og Facebook, samt bloggposter vært en sentral kommunikasjonskanal for sykdomshistorier. Et eksempel er bloggen *Face your fear* fra 2009,

skrevet av den da 17 år gamle kreftsyke Regine Stokke. Bloggen ble i en periode fra 2008 til hennes død i 2009 en av landets mest besøkte blogger. Bloggen ble utgitt i bokform i 2010 under navnet *Regines bok: En ung jentes siste ord*. Bloggen ble svært populær, og viser hvordan den digitale utviklingen har vært betydningsfull for kommunikasjon av sykdomsfortellinger. En grunn for at skjønnlitteraturen også bør kunne inkluderes under begrepet er kvaliteten på det litterære verket. Selv om flere selvbiografiske patografier er skrevet av profesjonelle skribenter, er det mange selvbiografiske patografier skrevet av det Nesby refererer til som ”lekfolk”. Dette er personer som ikke har noe profesjonelt forhold til språket (Nesby, 2017:58). Ved å inkludere skjønnlitteratur under patografibegrepet vil vi få flere patografier av god kvalitet, som har et profesjonelt språk og en høyere litterær standard.

Kan og/eller bør *Muleum* regnes som en patografi? Dette er et spørsmål man kan argumentere både for og mot. Ifølge definisjonen av en patografi skal sykdomsfortellingen handle om egen eller andres sykdom. I *Muleum* skildres en ung jentes liv fylt av depresjon og selvmordstanker. Romanen er ikke bygd på en ekte historie om sykdom, men er et fiktivt verk skrevet av en mann i slutten av 30-årene. Derfor er det ikke noe form for nærhet med fortelleren eller det fortalte, og heller ikke noe følelse av umiddelbarhet mellom hendelser og lesing. Romanen er også mer utfordrende å fortolke fordi det ikke ligger noen ”ekte” tanker og beskrivelser fra hovedpersonen bak hendelsene som skjer i boken. Med disse argumentene kan man si at *Muleum* ikke kan betegnes som en patografi fordi den ikke dekker punktene i definisjonen og ikke har den verdien en patografi skal ha fordi det ikke er en ”virkelig” fortelling.

På den andre siden kan man argumentere for at *Muleum* er en patografi fordi det er en sykdomsfortelling. Romanen er fiktiv, men inneholder flere tanker som belyser realiteten om man er deprimert, ung og har selvmordstanker. Romanen er ikke bare humoristisk og ekstrem, men den belyser et tema som er høyst aktuelt i dag. Flere av tankene til hovedpersonen er realistiske tanker som kunne oppstått hos en deprimert og suicidal person, for eksempel ”Nå skriver jeg jammen igjen. Jeg vet ikke hvorfor, men det kan jo også være det samme. Hvorfor interesserer meg plutselig ikke, merker jeg. Jeg registrerer bare at ting skjer” (Loe, 2007:5) og ”Satt bare og tenkte på at hva om jeg nå trykker gassen i bann og sikter mot fronten på den bussen som kommer imot [...]” (Loe, 2007:13). Denne likegyldigheten og tap av interesse er et typisk tegn på en deprimert person. Selvmordsfantasien i eksemplet er også realistisk framstilt.

Etter denne oppsummeringen vil jeg si at vi i dag ikke kan regne *Muleum* som en patografi. Hovedargumentet for dette er at avstanden mellom handlingene og forfatter er så stor at den

ikke kan gi et troverdig og realistisk bilde på hvordan det er å være ung, deprimert og suicidal. Romanen inneholder også utenkelig ekstreme handlinger som ikke er typisk for sykdommen som er tema i fortellingen. Likefullt omhandler den psykisk sykdom på en tankevekkende og konfronterende måte.

5 Folkehelse- og livsmestringsbegrepet

Utdanningsdirektoratet beskriver temaet *folkehelse og livsmestring* som et tverrfaglig tema i skolen som skal gi elevene kompetanse som fremmer både god fysisk og psykisk helse. Dette skal bidra til å gi elevene mulighet til å ta ansvarlige livsvalg. Et av målene med å fokusere på temaet er at elevene skal lære å håndtere medgang og motgang på best mulig måte (Utdanningsdirektoratet, overordnet del – hentet 21.10.2020). Det er derfor viktig at barn og ungdom utvikler et positivt selvbilde og en trygg identitet. Livsmestringsbegrepet handler om å kunne forstå og påvirke faktorer som er betydningsfulle for mestring av eget liv. Ved å fokusere på folkehelse- og livsmestring i skolen vil vi være med på å skape et samfunn som legger til rette for gode helsevalg hos den enkelte, noe som vil ha stor betydning for den generelle folkehelsen i fremtiden. Aktuelle områder innenfor temaet er psykisk og fysisk helse, rusmidler, mediebruk, levevaner, seksualitet og kjønn, og forbruk og personlig økonomi.

Hvordan man velger å undervise i norskfaget med fokus på folkehelse og livsmestring varierer. Noen skoler velger å ha en hel uke hvor hele skolen, i alle fag, fokuserer på temaet gjennom en temauke, mens andre velger å tilnærme seg temaet ved å inkludere det når det passer med undervisningen. I norskfaget vil det alltid være skjønnlitteratur i undervisningen som kan kobles opp mot temaet, og man kan da velge å i hovedsak fokusere på det litterære, men være bevisst på å koble teksten til begrepet folkehelse og livsmestring. Dette kan gjøres ved å bruke ekstra tid på tema og diskutere problemstillinger slik at elevene får mulighet til å reflektere og undre seg.

6 Litteraturdidaktisk teori

Litteraturdidaktikk er et ord satt sammen av litteratur og didaktikk. Litteraturbegrepet kan deles inn i tre kategorier. I *det totaliserte litteraturbegrepet* inngår alt som er skrevet med bokstaver. Alt fra en handlelapp til et dikt man skriver om kvelden ved sengekanten for å så legge i nattbordskuffen uten at noen får lese det. *Det smale litteraturbegrepet* inkluderer kun skjønnlitteratur. Det smale litteraturbegrepet er eksklusivt og kan ses på som litteratur med stor L – altså tekster som tradisjonen har satt et kvalitetsstempel på og innlemmet i en kanon. Den siste kategorien er *det utvidete litteraturbegrepet*. Her inkluderes alt som ikke er skriftlig, eller ikke opprinnelig er skriftlig. For eksempel folkeeventyrene og folkevisene som er blitt til gjennom muntlig fortelling (Skaftun & Michelsen, 2017:19-25). Vi har derfor tre begreper som alle er litteratur. I denne oppgaven ligger fokuset på det smale litteraturbegrepet.

Didaktikk betyr direkte oversatt ”undervisningslære”. Den handler om hva man skal undervise i, hvorfor man skal undervise og hvordan man skal undervise. *Hva* spør etter hvilke elementer som inngår i undervisningen i faget, *hvorfor* spør etter begrunnelser for hvorfor man skal undervise i dette og hva som er målene med undervisningen, og *hvordan* spør etter hvilken undervisningsmetode man som lærer benytter seg av for å legge til rette for at målet med undervisningen skal nås (Skaftun & Michelsen, 2017). Danning er også et viktig begrep når man snakker om didaktikk. *Ergon* er et begrep som kommer fra Platon (ca. 428-348 f.Kr). Han påpeker at alle «kunster» har en funksjon utenfor seg selv. For eksempel er legekunstens ergon helse og talekunstens ergon er å overbevise. Didaktikkens ergon er derimot elevens danning. Danning forstås som en sammensatt kompetanse som gjør eleven til et kunnskapsrikt, reflekterende, selvstendig og samfunnsorientert menneske med historisk og kulturell bagasje som er i stand til å delta i offentligheten der framtiden formes (Skaftun & Michelsen, 2017:18). Litteraturdidaktikken handler derfor om hvordan man kan bruke litteratur til å skape danning.

6.1 Hvorfor arbeide med litteratur?

Hvorfor vi skal arbeide med litteratur i skolen er et stort spørsmål, og noe som kan være vanskelig for elevene å forstå fordi de ikke har så mye livserfaring, og kanskje ikke opplevd den verdien og kunnskapen litteraturen har å gi. Å diskutere og skrive om litterære tekster er noe som gjennom alle år har vært en del av norskundervisningen, og norskfaget er et fag som berører mennesker langt inn i voksenlivet. Selv om ikke alle tekster man leser gjennom undervisning i skolen treffer alle like godt, så har utviklingen av livslang leseglede rot i norskundervisningen (Fjørtoft, 2014). Litteratur og møte med tekster er med på å skape

kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling, noe som står sentralt i norskfaget.

Det finnes nok en uenighet blant elevene i skolen når det gjelder hvor nødvendig det er med litteraturundervisning, men fagfornyelsen beskriver enkelt hvorfor vi skal arbeide med litteratur. Under fagets kjerneelementer står det beskrevet at ”Elevene skal lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære å få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser” (Utdanningsdirektoratet, 2019: NOR01-06, Kjerneelementer). Under punktet *fagets relevans* i fagfornyelse nevnes det også at

Norskfaget skal gi elevene litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende. Lesing av skjønnlitteratur og sakprosa skal gi elevene mulighet til å reflektere over sentrale verdier og moralske spørsmål og bidra til at de får respekt for menneskeverdet og for naturen (Utdanningsdirektoratet, 2019: NOR01-06, Fagets relevans og sentrale verdier).

Fagfornyelsen belyser derfor verdien av litteraturen og flere grunner til å arbeide med litteratur i skolen.

Tidligere hadde litteraturarbeid i skolen en selvsagt verdi i samfunnet og i skolen, men i dag er det viktig å kunne gi eksplisitte begrunnelser for at noe har verdi. Verdi er noe som på enkelte områder kan være vanskelig å måle. For eksempel danning som inngår i opplæringen som et langsiktig og helhetlig prosjekt i skolen. Skaftun & Michelsen (2017:235) nevner litteraturundervisningen som et sted hvor det beste fra danningstradisjonen holdes levende og fornyes på måter som er forenelige med mer moderne utdanningsidealer. Innholdsmessig er litteraturen en kilde til kulturelle erfaringer, og leseren må forholde seg til personer og samfunn han møter i litteraturen. Dette gir leseren en unik mulighet til å erfare verden med nye øyne. Leseren vil også ha mulighet til å supplere og speile egne erfaringer fra det virkelige liv. I skolen vil elevene som lesere kunne møte på vanskelige tema, valg og dilemmaer i litteraturen. Det ligger da en mulighet for at elevene skal kunne modnes til ulike sider av livet uten å risikere mer enn sitt emosjonelle engasjement. Skaftun & Michelsen (2017:236) konkluderer med at dannelsesverdien er stor i litteraturundervisningen, og at litteraturen bidrar til å utvikle elevenes dømmekraft.

6.2 Valg av litteratur

Når man skal undervise i litteratur er valg av tekster viktig. Det må være god litteratur som skal engasjere elevene, få de til å undre seg, oppleve og gi dem noe de kan utvikles av. I dag finnes det ikke noe fasitsvar på hvilken litteratur man skal lese i skolen, men under kjerneelementet *tekst i kontekst* er det presisert at tekstene som utvelges til bruk i undervisning skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid (Utdanningsdirektoratet, 2019: NOR01-06, Kjerneelementer). Utenom dette står man som faglærer, eller faggruppe på skolen, fritt til å velge hvilken litteratur man ønsker å bruke i undervisning. Roe (2008) presiserer at det er en fordel å være flere lærere sammen om arbeidet med å velge ut og sortere tekster etter både sjanger og hvor avansert de er i forhold til aldersgruppen. Selv om man står fritt til å velge litteratur, er ikke litteraturens kvalitet, faglig innhold og vanskelighetsgrad likegyldig. Elevene bør sikres at litteraturen er av god kvalitet. Det er også viktig å gi elevene eksempler på hva som gjør den valgte litteraturen god. Som lærer er det også viktig å sikre at den valgte litteraturen er relevant for fagområdet elevene arbeider med, og at det er tiltalende tekster som gir elevene lyst til å lese (Roe, 2008:127).

Som Roe nevner, skal man som lærer velge tekster som gir elevene lyst til å lese. Det er da relevant å se på hva som engasjerer elevene og gir dem leselyst. Det er et spørsmål med like mange svar som det er elever i et klasserom. Noen av elevene vil være samfunnsengasjerte, andre vil like å lese dikt, andre drama og kanskje noen blir svært engasjert av fantasy-romaner. Med andre ord kan man fastslå at det ikke finnes noe klart svar på hvilken litteratur som vil engasjere alle elevene i et klasserom, men det vil være mulig å finne noen fellestrekk ved hva som engasjerer og motiverer til lesing. Jon Smiths *Seks lesere i skolen* (1989) viser mangfoldet av tolkninger som oppstår i en klasse når de får i oppgave å lese samme tekst. *Subjektiv relevans* er et begrep som kommer frem i undersøkelsen. *Subjektiv relevans* går ut på at all kunnskapsutvikling har en forutsetning om at det som leses oppleves som viktig og angår leseren på en eller annen måte (Smidt, 1989:33). Fordi opplevelsen av relevans har sammenheng med både den enkeltes personlige behov og innlærte holdninger til hva som er viktig i samfunnet, vil elevene finne subjektiv relevans på forskjellige måter i litteraturen. Smidt finner med andre ord at elever vil bli engasjert av litteratur som berører dem på en eller annen måte, og/eller oppleves som viktig. Flere forskere belyser også verdien av at leseren kan kjenne seg igjen i litteraturen. Rødnes (2014:5) refererer til en avhandling av Rita Hvistendahl (2000) som viser at elever i størst grad blir engasjert av realistisk litteratur fordi det er mulig å kjenne seg igjen i handlingene som skjer, omgivelsene og personene i teksten.

Litteraturteoretiker Rita Felski trekker også frem gjenkjennelse som en viktig faktor for engasjement for lesing. I sin bok *Uses of literature* (2008) beskriver Felski hvilke verdier og vurderinger som oppstår hos leseren i møte med litteraturen. Felski beskriver fire kategorier for engasjement som kan betegnes som litteraturens kvaliteter og verdier. De fire kategoriene er gjenkjennelse, fortryllelse, kunnskap og sjokk. *Gjenkjennelse* bygger på en tro om at leseren lærer noe om seg selv når han leser. Felski beskriver at det plutselig kan oppstå en kobling mellom leseren og teksten, og leseren vil kunne kjenne seg igjen fra både utsiden og innsiden (Felski, 2008:23). *Fortryllelse* gir en leseropplevelse hvor litteraturen blir altoppslukende og leseren går inn i et univers hvor hverdagens problemer og tanker forsvinner. Leseren vil også føle seg som en del av det litterære verket (Felski, 2008:53). *Kunnskap* handler om hva litteraturen avslører om verden utenfor, om menneskene og den sosiale lagdelingen. Et motiv for å lese litteratur kan derfor være et håp om dypere forståelse av hverdagslige hendelser og formen av det sosiale liv (Felski, 2008:83). Sjokk er Felskis siste kategori som beskriver hva som engasjerer og motiverer til lesing. Det handler om reaksjonen man som leser får når det skjer noe i litteraturen. Det kan være noe skremmende, overraskende, hyggelig o.l. (Felski, 2008:105). Mange kan oppleve disse sjokkene som behagelig, og oppsøker derfor litteratur hvor de vet at det vil oppstå et sjokk.

Jeg ønsker å bruke Loes *Muleum* på VGS. Romanen er knyttet til elevenes egen samtid, noe som sannsynligvis vil gjøre at de kan kjenne seg igjen i handlingene som skjer, i omgivelsene og i personene i teksten. Romanen omhandler depresjon og selvmordstanker, noe det er blitt mer åpenhet rundt i media de siste årene. Psykisk helse blir i dag fokusert på mer enn noen gang. I 1992 ble verdensdagen for psykisk helse opprettet, og siden 2003 har Mental Helse i samarbeid med helsedirektoratet koordinert arbeidet med verdensdagen i Norge. I 2020 ble det registrert 2215 markeringer av dagen i Norge, gjennomført av både skoler, studentsamfunn, bedrifter, organisasjoner osv. Dette viser oss at psykisk helse er noe som står på dagsorden, og et tema som engasjerer tusenvis av ungdommer hvert år.

Subjektiv relevans og gjenkjennelse er også to begreper *Muleum* treffer på. Ifølge Norsk Helseinformatikk (2019) har hyppigheten av depresjoner økt de siste tiårene. Det er da spesielt mye økning innenfor de lette og middels alvorlige depresjonene. De refererer også til at depresjonen i dag rammer yngre folk enn tidligere. Med dette kan det tenkes at de fleste ungdommer kjenner til noen som har vært deprimert, eller vært det selv. De vil da kunne gjenkjenne seg selv eller andre i litteraturen, og det som leses kan oppleves som viktig fordi tema angår leseren på en eller annen måte. Hovedpersonen Julie er 18 år og lik eller nær i alder

av elevene som går på videregående skole. Både indre følelsesliv og ytre faktorer rundt Julie vil derfor kunne gjenkjennes av elevene. Elevene kan også engasjeres av muligheten til kunnskap. *Muleum* er en fiktiv bok, men kan fortsatt gi kunnskap om et liv preget av traume, depresjon og selvmordsforsøk. Elevene kan derfor bli engasjert av muligheten til dypere forståelse av livet til en ung og suicidal jente.

6.3 Mulighetsrom

Som følge av kriser og katastrofer i den enkeltes liv og i den store verden møter man elever i skolen som kan være påvirket og berørt av det som har skjedd. Det finnes da to alternativer. Snakke om det som har skjedd, eller tie det ihjel. Lori Patton (2008) skriver i sin artikkel *Learning Through Crisis: The Educator's Role* om "teachable moments". Dette er en forståelse av at menneskelig krise er et mulighetsrom for læring. Patton (2008:11) påpeker at skolen som arena er et viktig sted hvor elever får mulighet til å bearbeide flere typer kriser, både naturkatastrofer, personlig krise, terror o.l., og mulighet til å undersøke kompleksiteten til forskjellige hendelser. En viktig rammefaktor for å skape læring etter kriser er å skape en trygg atmosfære i klasserommet hvor alle spørsmål og svar er tillatt, og alle elevene føler seg sett og hørt. Dette vil skape mulighet for læring, engasjement, en åpen samtale og respekt for hverandre (Patton, 2008:13). Ingen trenger da å være bekymret for personangrep eller ubehagelige kommentarer fra andre elever i klasserommet.

Strandbu & Schultz gjorde i 2015 en empirisk undersøkelse hvor de intervjuet 30 lærere som skulle ta imot elever ved skolestart i 2011 etter terrorangrepene og massedrapene i regjeringskvartalet og på Utøya i 2011. Denne terroraksjonen førte til store oppslag på alle nettaviser, tv-sendinger, papiraviser, ukeblader osv. Strandbu & Schultz ønsket å fokusere på dette fordi de fleste elevene ville være påvirket på en eller annen måte, da media og internett har fått en sentral posisjon i barn og unges oppvekst. Begrunnelsen for at kriser og traumatiske opplevelser skal settes på den pedagogiske dagsorden, er at forskning viser at barn og ungdom som er utsatt for kriser utgjør en sårbar gruppe fordi de mangler de kognitive ferdighetene og den livserfaringen som kreves for å forstå og håndtere slike situasjoner (Strandbu & Schultz, 2015). Strandbu & Schultz viser også til flere studier som sier at den indirekte eksponeringen av kriser og katastrofer via fjernsyn og andre media fører til at barn og unge får reaksjoner på stress. Det argumenteres derfor for at hendelser med massiv mediedekning gjør skoleelever til en sårbar gruppe som har færre ressurser tilgjengelig for å forstå og mestre situasjonen. En av informantene i den empiriske undersøkelsen understreker at han gjerne skulle hatt et dikt eller

en novelle han kunne ta i bruk for å belyse tema. Han tror en annen tilnærming enn samtaler rundt selve terrorangrepet vil gripe mer inn i elevene, og få de til å forstå mer av tema.

Muleum er en roman som kan skape mulighetsrom. Selv om handlingen i boken ikke er en virkelig fortelling, eller en kollektiv krisetilstand i samfunnet, møter elevene en personlig krise gjennom romanen selv om den er fiktiv. Psykisk helse er et aktuelt tema i dag og det er stadig nyhetsoppslag og kampanjer som omtaler temaet i media. I skoler og andre organisasjoner er det også mer fokus på folks psykiske helse. Derfor vil de fleste ungdommer ha en relasjon til, eller tanker om temaet depresjon og selvmord. Om man som lærer klarer å skape trygg atmosfære i klasserommet, hvor alle spørsmål er tillat og elevene føler at de blir sett og hørt, kan bruk av *Muleum* i undervisning åpne et mulighetsrom hvor elevene får mulighet til å lære om, og utforske temaet.

7 Bruk av romanen i undervisning

Gjennom arbeid med *Muleum* i skolen vil man kunne forberede elevene på potensielle kriser og traumer de kan møte på i fremtiden. Gjennom diskusjon og refleksjon vil elevene utvide sin forståelseshorisont, og få en erfaring med kriser og traumer gjennom den fiktive romanen. I tillegg er har romanen litterære kvaliteter. Dagboksjangeren gir muligheter til å fokusere på koblingen mellom litterært språk og sjanger, og Loes humoristiske tilnærminger gir innsikt i hvordan humor kan brukes som virkemiddel. Romanen vil derfor kunne gi god litteraturundervisning og samtidig inkludere det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring.

I norskfagets kjerneelementer står det at ”Elevene skal lese tekster for å oppleve, bli engasjert, undre seg, lære å få innsikt i andre menneskers tanker og livsbetingelser” (Utdanningsdirektoratet, 2019: NOR01-06, Kjerneelementer). Gjennom arbeid med romanen *Muleum* vil elevene sette seg inn i Julies livssituasjon, og vil få muligheten til å undre seg over det som skjer i hennes liv og de valgene hun tar. Under fagets kjerneelementer står det også at tekstene som utvelges til bruk i undervisning skal knyttes både til kulturhistorisk kontekst og til elevenes egen samtid. At romanen er fra samtiden er også med på å kunne gi en subjektiv relevans for elevene fordi det som leses oppleves som viktig og angår leseren på en eller annen måte.

Romanen er ikke en patografi, fordi den ikke omhandler en ekte sykdomsfortelling. På den andre siden kan den oppleves mindre belastende for elevene nettopp fordi det ikke er en ekte sykdomsfortelling. Fantasien og påfunnene i Loes roman er også litt for drøye og for virkelighetsfjerne for å kunne representere en virkelig sykdomsfortelling. Så lenge man som lærer er god til å vise elevene hvilke litterære kvaliteter romanen har, vil ikke dette hindre en i å bruke romanen i undervisning og samtidig inkludere folkehelse- og livsmestringbegrepet. Det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring er også et tema som skal inkluderes i alle fag på skolen, og ikke et tema som skal direkte undervises i. Derfor er det ikke nødvendig med en patografi som kun viser en ekte historie, og det er rom for å fokusere på andre litterære kvaliteter i tillegg til å ha fokus på folkehelse- og livsmestringsbegrepet.

Skaftun & Michelsen (2017:180) påpeker at tekster om aktuelle tema for ungdom som seksualitet, psykiske lidelser, selvmord, mobbing, rus, skilsmisser og andre bør leses i norsktimene, men at det også kan være et minefelt. For enkelte elever kan litteratur som tar opp disse temaene oppfattes å være så vanskelig og av en så privat karakter at det fort kan oppleves

som en belastning. Mange elever kan også ha ubearbeidete erfaringer knyttet til temaet. Som vi vet kan litteraturen ha en terapeutisk effekt på leseren, men litteraturfaget i seg selv er ikke terapeutisk, og klasserommet skal heller ikke være et behandlingsrom. Det er derfor viktig å holde fokus på det litterære verket, og la folkehelse og livsmestring bli en naturlig del undervisningen. *Muleum* gir mulighet til å se nærmere på det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring, den har litterære kvaliteter, kan engasjere elevene og er aktuell i samtiden.

7.1 Utdrag eller helhetlig verk?

Undervisning i litteratur kan foregå ved at man bruker hele verk, som for eksempel en roman, novelle, dikt o.l., eller ved bruk av utdrag fra et helt verk. I norskfaget skal man innom blant annet språkhistorie, litteraturhistorie, utforming av egen tekst og tolkning av andres tekster. Det er med andre ord mye elevene skal lære gjennom skolegangen, og tiden kan ofte være knapp. Dette er noe som gjør at det ofte kan virke mer hensynsmessig å bruke utdrag for å rekke innom alle temaer som skal gjennomgås i norskfaget. Sylvi Penne (2012) mener den overdrevne bruken av utdrag i undervisning skyldes de tidligere læreplaners krav om litteraturhistorie. Ved å lese utdrag kan man fokusere på kjennetegn fra den litteraturhistoriske perioden, og de fiktive utdragene vil inngå i en "faktiv" helhet. Ved å inkludere slike utdrag i undervisningen i litteraturhistorie vil elevene kunne få en god forståelse for den litterære perioden. Det er også noen tekster som anses så verdifulle at det oppleves som viktig å bare ha lest "litt".

I dagens læreplan legges det opp til at elevene allerede etter 10. trinn skal ha lest hele verk. Et av kompetansemålene på ungdomstrinnet er å "sammenligne og tolke romaner, noveller, lyrikk og andre tekster ut fra historisk kontekst og egen samtid" (Kunnskapsdepartementet, 2019). Læreplanen i norsk for ungdomstrinnet sier også at "Læreren skal legge til rette for at elevene utvikler utholdenhet i lesing av lengre tekster [...]" (Kunnskapsdepartementet, 2019). Etter VG3 skal også elevene ha lest flere hele verk. Et av kompetansemålene etter VG3 sier at elevene skal "analysere og tolke romaner, noveller, drama, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk fra 1850 til i dag og reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten og egen samtid" (Kunnskapsdepartementet, 2019). Læreplanen sier også at "lærerne skal legge til rette for at elevene utvikler utholdenhet i større arbeider, enten det gjelder lesing av lengre tekster eller utforskende arbeid med faglige problemstillinger" (Kunnskapsdepartementet, 2019). Som vi ser sier læreplanen at elevene allerede på ungdomskolen skal lese hele romaner.

Læreplanen sier ikke noe spesifikt om at elevene skal lese utdrag, men med alt som skal gjennomgås i norskfaget vet vi at det i dag blir brukt mye utdrag i skolen. Hva er det elevene

husker best? Sylvi Penne (2012) har gjort en studie hvor hun spurte elever ved tre tiendeklasser om hva de husket de hadde lest i skolen. Et typisk svar fra elevene var at de nesten aldri leste hele bøker, men at de leser utdrag. De elevene som husket noe om hva de hadde lest, husket helheter med tydelige vendepunkt hvor de engasjerte seg følelsesmessig. En av elevene presiserte også at han husket *Et dukkehjem* av Ibsen fordi de leste hele stykket sammen i klassen. Penne (2012:164) sier at litteraturlesing handler om å tolke og forstå kontekster som er skapt gjennom en narrativ struktur. Hun påpeker derfor at om man velger å bruke utdrag i litteraturundervisning, må utdraget enten inngå i en form for helhet, eller selv utgjøre en form for helhet for at elevene skal huske og kunne reflektere over innholdet i relevant kontekst.

Muleum kan sies å være delt inn i tre deler. Tiden før selvmordsforsøkene og den spontane verdensreisen, selvmordsforsøkene og den spontane verdensreisen, og tiden etter. Om man velger å bruke utdrag fra denne romanen kan man lese første eller siste del av romanen. Fra side 3-37 handler romanen om livet før selvmordsforsøkene og det første selvmordsforsøket. Denne delen utgjør en egen helhet hvor leseren får med seg hvordan hovedpersonen Julie har det, og hvordan depresjonen utvikler seg til selvmordstanker og til slutt selvmordsforsøk. Om man kun leser denne delen, er man som leser uvitende om selvmordsforsøket lykkes, og man kan derfor anta at det går etter planen og ender i døden for hovedpersonen. Et annet utdrag fra romanen som kan utgjøre sin egen helhet er side 189-207. Dette er fra Julie våkner etter sitt siste selvmordsforsøk og til romanens slutt hvor hun lever et forholdsvis lykkelig liv sammen med Krzysztof i Polen. Om man velger å bruke denne delen er det viktig at elevene får et innblikk i hvem de forskjellige karakterene er, slik at de vet hvem de forskjellige karakterene Julie refererer til er. Dette kan for eksempel gjennomføres ved at læreren går muntlig igjennom hva som har skjedd i hovedpersonens liv, og at hun nå har prøvd å styrte et fly i ørkenen.

7.2 Før-, underveis- og etterlesing

For å få mest mulig ut av litteraturundervisningen er det hensiktsmessig å inkludere de tre fasene førlesing, underveislesing og etterlesing. Med førlesingsfasen er målet å aktivere og kartlegge elevenes forkunnskaper, samt å forberede dem på innholdet som skal leses. Vi må med andre ord kartlegge hva elevene allerede kan. Dette kan vi koble til den kognitive læringsteorien og Piaget. Han mener at all ny kunnskap må ta rot i det vi allerede kan gjennom skjemaer. Vi må enten assimilere eller akkomodere ny kunnskap (Lyngsnes & Rismark, 2014:63). Når man assimilerer setter man ny kunnskap inn i allerede eksisterende skjemaer, mens når man akkomoderer må man utvide sine eksisterende skjema, eller skape nye.

I arbeid med *Muleum* består førlesingsfasen av å kartlegge elevenes kjennskap til temaet, forfatteren og den naivistiske forfatterstilen. Temaet depresjon og selvmord er sårbart, og som lærer vet man ikke alltid hvilken bagasje elevene har. Sæther & Melvold (2020) skriver i boken *Temainnganger til norskfaget* om hvordan man kan tilnærme seg arbeid med temaet sorg og død. De nevner at temaet kan være vanskelig å arbeide med fordi lesing av tekster som omhandler temaet kan bringe frem personlige opplevelser som er negativt ladet. De mener også at man som lærer må kjenne klassen før man griper an temaet, og at det er viktig at elevene føler seg trygge på hverandre (Sæther & Melvold, 2020:200). Førlesingen består også av å introdusere Erlend Loe som forfatter, og sette fokus på den naivistiske stilen han har i sine bøker og bruken av humor som virkemiddel. Forarbeidet kan derfor gjennomføres ved å ta opp temaet og la elevene reflektere rundt depresjon og selvmord, både som tema i skjønnlitteratur og i virkeligheten, samt introdusere Erlend Loe som den samtidsaktuelle forfatteren han er og hans naivistiske skrivestil.

Underveislesing er fasen hvor man bruker ulike strategier for å skape mening i teksten. I denne fasen skal vi også se på sammenhenger mellom den forståelsen vi hadde før lesingen starter og det vi forstår underveis (Fjørtoft, 2014:108). I arbeidet med *Muleum* er det gruppesamtaler underveis i lesingen som skal hjelpe elevene med å skape mening i teksten. Da får elevene diskutere det de har lest underveis i lesingen av romanen. I etterlesingsfasen skal vi oppsummere, stille spørsmål til og vurdere informasjonen i teksten kritisk (Fjørtoft, 2014:108). Etterlesingsfasen ved arbeid med Loes roman blir gjennomført ved et sokrarisk seminar hvor elevene får diskutere, tolke og være kritiske til det de har lest. De får da mulighet til å bearbeide opplevelsen. For at elevene skal få best mulig forståelse av teksten, er det viktig å gjennomføre alle tre fasene. I et klasserom er det mange forskjellige mennesker, og alle trenger tid til å

aktivere forkunnskaper, finne et formål med lesingen og finne motivasjon til å begynne arbeidet. Ved kun en hurtig gjennomlesing vil elevene sjeldent få en dyp forståelse av teksten, og den virkelige forståelsen oppnås ikke før de får bearbeidet det de har lest (Fjørtoft, 2014:109). Det er derfor viktig å legge nok tid til prosjekter hvor man skal arbeide med skjønnlitteratur, slik at man får gjennomført alle lesefasene.

7.3 Undervisningsmetoder

Norskfaget er et fag som inneholder mange forskjellige læremål. Man skal lese, tolke, skrive, analysere osv... De grunnleggende ferdighetene i skolen er lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Norskfaget har særlig ansvar for opplæringen av leseferdigheter, skriveferdigheter og muntlighet (Utdanningsdirektoratet, 2019, NOR01-06). For å dekke alle læremålene finnes det flere undervisningsmetoder. Nedenfor vil jeg presentere sokratisk seminar som undervisningsmetode. Dette er den metoden jeg har med i undervisningsopplegget for *Muleum* ved bruk av både hele romanen og utdrag.

7.3.1 Sokratisk seminar

Et sokratisk seminar er en arbeidsmetode som lar elevene styre samtalen om et verk uten at læreren bryter inn i deres tolkninger og refleksjoner. I et klasserom er det vanligvis læreren som styrer klassesamtalen, og det klassiske IRE-mønsteret blir praktisert. IRE er en forkortelse for Initiation, Response og Evaluation. Læreren stiller da et spørsmål (Initiation) som elevene svarer på (Response), før læreren igjen kommenterer eller bekrefter svaret eleven gir (Evaluation). Denne formen for kommunikasjon og læring kan fungere godt i faglig arbeid hvor det finnes rette og gale svar og hvor læreren er ute etter at elevene skal tilegne seg et konkret kunnskapsinnhold (Fjørtoft, 2014:138-141). I undervisning som fokuserer på litteratur vil det ofte ikke finnes noe rett og galt svar. Vi er alle mennesker, og tolker og reflekterer forskjellig over litteraturens innhold. Solbu & Hove (2017) skriver om en arbeidsmetode hvor man bryter IRE-mønsteret og lar elevene drive en samtale mellom seg, uten at læreren kommer med kommentarer. Dette er et sokratisk seminar, også kalt "fish-bowl", fordi elevene sitter i sirkel. Forskning viser også at elevene henvender seg til hverandre og tallet på frivillige bidrag til en klassesamtale øker når elevene blir plassert i sirkel i klasserommet, istedenfor at alle sitter med blikket mot læreren (Fjørtoft, 2014:140).

I et sokratisk seminar er elevene plassert i en dobbel ring. Halvparten av elevene sitter i en sirkel på gulvet, mens den andre halvdel sitter på stoler rundt den innerste sirkelen. Elevene som sitter i den innerste sirkelen diskuterer det litterære verket de har lest, mens den ytterste

sirkelen har ikke lov å si noe og skal observere og notere fra diskusjonen i den innerste sirkelen. Læreren har heller ikke lov til å gripe inn i samtalen til elevene fordi dette kan være med på å ødelegge dynamikken i elevenes diskusjon (Solbu & Hove, 2017). Nedenfor beskrives hvordan gjennomføringen av et sokratiske seminar ser ut.

1. Elevene leser teksten tre ganger, og etter hver gang noterer de:
 - a. Hva de legger merke til i teksten og streker under det de mener er interessant, urovekkende eller vanskelig å forstå. Dette noterer de i margen på arket.
 - b. Ord de ikke forstår slås opp i ordboken.
 - c. Rangere sin forståelse av teksten på en skala fra 1 til 10.
2. Når teksten er lest gjennom tre ganger må elevene også reflektere over, og skrive noe om:
 - a. Hvordan forståelsen av teksten endrer seg etter hver gang de leste den
 - b. Skrive ned de spørsmålene de fortsatt sitter igjen med etter å ha lest teksten tre ganger.
3. Elevene setter seg i en dobbel ring. Den innerste ringen får en bestemt tid på å diskutere teksten seg imellom, mens den ytterste ringen observerer og noterer fra den innerste ringens diskusjon.
4. Ringene bytter plass og elevene som nå sitter i den innerste ringen fører diskusjonen, mens de elevene som nå sitter i den ytterste ringen observerer og noterer fra diskusjonen.

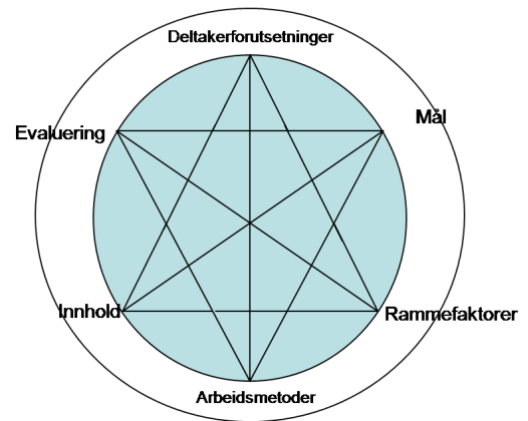
Slik gjennomføres et sokratiske seminar. Gjennom samtalen må alle si minst to ting, og det er ikke lov til å avbryte den eleven som snakker. Alle elevene skal lytte til den som snakker, og vente på tur. Det er også viktig at elevene uttrykker enighet eller uenighet på en høflig og respektfull måte (Solbu & Hove, 2017). Om samtalen skulle stoppe helt opp kan elevene trekke en lapp fra midten av sirkelen med spørsmål som kan få samtalen i gang igjen. Disse spørsmålene er skrevet av læreren og kan for eksempel være ”Hva kan dere si om motivet i teksten” eller ”Hvordan er teksten bygd opp?”. Slike hjelpespørsmål kan være fin starthjelp for elevene hvis de føler seg tom for ord. For å kunne gjennomføre et sokratiske seminar er det også noen rammefaktorer som må være på plass. For det første må man ha et klasserom som gjør det mulig å plassere elevene i dobbel ring. En annen faktor som må være på plass er at klassemiljøet er trygt for alle elevene, slik at alle tør å ta ordet og si sine meninger. For at det sokratiske seminaret skal bli en suksess er trygge rammer for elevene særdeles viktig. Seminaret krever at alle elevene deltar aktivt og at ingen meninger eller utsagn blir latterliggjort eller sett ned på av medelever og lærere. Har man disse faktorene på plass er sokratiske seminar en fin måte å la

elevene diskutere litteratur. Ved bruk av en hel roman i skolen er det ikke mulig å lese teksten tre ganger. Derfor kan elevene notere seg det de ikke forstår underveis, og diskutere dette i klassen. Istedenfor å skrive et notat på hvordan forståelsen endret seg etter hver gjennomlesing kan de skrive hvordan forståelsen endret seg for hver diskusjon de har hatt med sine medelever.

7.4 Undervisningsopplegg ved bruk av hele romanen

Nedenfor vil jeg presentere et undervisningsopplegg hvor elevene skal lese hele romanen.

Undervisningsopplegget er laget med inspirasjon fra boken *Temainnganger til norskfaget* (Sæther & Melvold, 2020). Opplegget er laget som et prosjektarbeid som vil gå over cirka fire uker, altså 24 timer norsk i tredje klasse på videregående skole. Hvor lang tid man velger å bruke må tilpasses hver enkelt klasse, noen klarer kanskje å gjennomføre på en bra måte på fire uker, mens andre klasser trenger kanskje fem uker på å gjennomføre. I utformingen av dette undervisningsopplegget har jeg brukt den didaktiske relasjonsmodellen.

Den didaktiske relasjonsmodellen (Hiim & Hippe, 2009).

Nedenfor vil jeg illustrere den planlagte strukturen på gjennomførelse av prosjektet på 12 undervisningsøkter, hvor hver økt er 2x45min. Norskfaget på VG3 er et sekstimersfag, og jeg forutsetter at klassen har tre økter per uke. I forkant av prosjektet er det verdifullt om klassen har lest kortere skjønnlitterære tekster om sykdom, for eksempel Wergelands dødsleiedikt. Dette er fordi de skal ha en innsikt i hva skjønnlitterære sykdomsfortellinger er, og hvordan de er bygd opp. Fordi dette ikke skal være en nødvendighet, er undervisningsopplegget nedenfor basert på at klassen ikke har arbeidet med sykdomstekster.

Uke 1: Arbeid med språk og identitet

Elevene leser side 3-76 i romanen

Kort handlingsreferat: Julie har begynt å gå til psykolog, hater livet og blir til stadighet trøstet av de rundt seg. Hun har hatt et selvmordsforsøk på skoleforestillingen, men våkner på sykehuset og lever fortsatt. Julie starter sin verdensreise og har vært i København og i

Brussel hvor hun møter Marijke. Hun har begynt å skrive på Solfrid-historien og har oppdaget Ahn Huyn-Soo, men ikke kontaktet han enda.

Gjennomførelse:

Første uke starter med at læreren foreleser om:

- Sykdomslitteratur. Forskjeller og likheter mellom patografi og skjønnlitteratur.
 - Hvorfor trenger vi tekster som framstiller sykdom, sorg og død?
 - Hvordan kan kunst og skjønnlitteratur framstille død, sorg og sykdom på en måte saktekster og patografier ikke kan?
- Gjennomgang av virkemidler. Humor som virkemiddel.
- Presentasjon av forfatter Erlend Loe og hans naivistiske skrivestil.

Elevene skal ha gruppesamtaler hvor de diskuterer det de har lest.

Spørsmål til gruppesamtale:

- Hva har skjedd i romanen så langt? Hva er deres tanker om det som har skjedd? Begrunn svaret.
- Julie har flere familiemedlemmer som prøver å ta vare på henne i den tunge tiden etter ulykken. Hvilket inntrykk har dere av forholdet mellom Julie og familien?
- Romanen er skrevet av en mann i slutten av 30-årene. Det kan være vanskelig å tro at han vet noe om hvordan det er å være tenåring i dag. Kan Julie sammenlignes med en virkelig tenåring? Begrunn svaret.
- Julie er fra en velstående familie fra Oslos beste vestkant. Hun har nå gitt opp livet og syntes alt er dritt. Hvordan tror dere Julie var som person før ulykken inntraff?
- Hvordan vil dere beskrive språket til Julie?
- Romanen er en dagbokroman. Har sjangeren innvirkning på språket? Begrunn svaret.
- Tror dere språket bærer preg av at forfatteren er en mann i slutten av 30-årene? Begrunn svaret.

Uke 2: Arbeid med miljøskildring

Elevene skal lese side 77-125

Kort handlingsreferat: Julie oppholder seg på flyplassen i Bangkok. Hun reiser fra Bangkok til Seoul, kontakter og møter Ahn Huyn-Soo. De er kjæresten over en periode. Julie føler Ahn bruker henne som et slags trofé og ”slår opp”. Hun reiser til New York og Romania. I Romania bor hun to døgn på en stengt hønsfarm i håp om å bli smittet av fugleinfluenza. Hun reiser så til London og begynner å løpe om natten. Hun har lest i avisen at en mann hadde fått hjertestopp da han løp London Marathon og ser på dette som en mulighet til å dø. Hun gjennomfører London Marathon, og føler seg stolt og fornøyd med det.

Gjennomførelse: Elevene møtes i grupper for å diskutere det de har lest hittil, med ekstra fokus på miljøskildringene i teksten. Lærer går rundt til de forskjellige gruppene for støtte og veiledning.

Spørsmål til gruppesamtale:

- Hva har skjedd i romanen så langt? Hva er deres tanker om det som har skjedd? Begrunn svaret.
- Julie har begynt å reise rundt om i verden. Hun besøker flere land og steder. Hvordan skildres de forskjellige destinasjonene?
- Er miljøskildringene fra de forskjellige destinasjonene virkelighetsnære? Bruk internett til å utforske.
- Beskriv Julies møte med OL-atleten Ahn Huyn-Soo. Hva tenker dere om måten Julie får kontakt med Ahn på? Er dette noe som kunne skjedd i virkeligheten?
- Hvordan endrer dagene til Julie seg i perioden hun er kjæreste med atleten Ahn Huyn-Soo?
- Fortell om noen språklige bilder dere finner interessante. Forklar hvordan de språklige virkemidlene fungerer i teksten.

Uke 3: Arbeid med komposisjon

Elevene leser side 126-187

Kort handlingsreferat: Julie reiser til Reykjavik, Madrid og Playa del Inglés. På Playa del Inglés møter hun Constance og psykogeir. Hun blir også kjent med Consuelo som kjører småfly. Hun legger en plan om å lære seg og fly og gjennomføre selvmord ved å styrte flyet i Afrika. Julie har gode dager sammen med sine nye venner på Playa del Inglés, men glemmer ikke sin plan og gjennomfører til slutt å styrte flyet i ørkenen.

Gjennomførelse: Elevene har gruppesamtaler hvor de diskuterer det de så langt har lest. De har nesten lest hele romanen og skal ha fokus på komposisjonen.

Spørsmål til gruppesamtalen:

- Hva har skjedd i romanen så langt? Hva er deres tanker om det som har skjedd? Begrunn svaret.
- Handlingen i romanen er framstilt kronologisk. Brytes kronologien noen ganger med tilbakeblikk eller frampek? Kom med eksempler og diskuter hva dette gjør med teksten.
- Humor er en stor del av Loes forfatterskap. Hvordan fungerer humor som virkemiddel i romanen?
- Hvordan fungerer spenningsoppbyggingen i romanen når den er bygd opp som en dagbok?
 - Julie har forsøkt å ta sitt eget liv flere ganger. Dette har bygd opp flere spenningstopper. Diskuter hvordan spenningen har bygd seg opp til hvert selvmordsforsøk.
 - Hvilken spenningstopp mener dere er størst? Begrunn svaret.
- Har romanen noen vendepunkter så langt? Diskuter og begrunn hvorfor/hvorfor ikke.
- Beskriv en side ved komposisjonen i *Muleum* og hvordan denne får fram noe viktig i romanen.
- Julie lurer Consuelo til å lære seg å kjøre småfly, slik at hun kan styrte i ørkenen. Hun syntes dette er vanskelig fordi Consuelo er blitt en venninne som Julie er fortrolig med, en hun liker godt og ikke ønsker å svike. Diskuter problemstillingen.

Uke 4: Arbeid med tema og romananalyse

Elevene leser side 188-207

Kort handlingsreferat: Julie våkner i ørkenen. Hun er alene og ønsket om å dø er blitt et ønske om å leve, men det ser tilsynelatende ut til at hun likevel vil dø i mangel på mat og drikke. Hun våkner så på sykehuset og har overlevd dagene i ørkenen. Hun har besvimt og blitt plukket opp av en tilfeldig sjåfør i området. Når hun våkner på sykehuset på Playa del Inglés, er Krzysztof der ved sykesengen. Han har vært der i flere uker, og Julie føler nå en form for kjærlighet for han. Hun ender med å flytte til Polen sammen med han, og alt hun eide i Norge er solgt og pengene er gitt til ”Julies legat for suicidale”. Hun lever lykkelig i Polen, og ingen vet at det ikke er Krzysztofs barn Julie er gravid med. Og ingen skal få vite det heller. Det er Julie og Krzysztofs hemmelighet.

Gjennomførelse: Elevene har nå lest ferdig hele romanen. De skal ha en samtale gjennom et sokratiske seminar. Gjennom gruppesamtaler underveis i prosjektet har elevene diskutert forskjellige sider ved romanen. Det sokratiske seminaret har derfor et hovedfokus på tema, men kan selvfølgelig også inneholde andre aspekter elevene anser som interessante og ikke har diskutert før. Det sokratiske seminaret er i hovedsak en gruppesamtale som er elevstyrt uten at læreren griper inn i deres diskusjon, men om samtalen stopper helt opp kan elevene trekke et forhåndsskrevet spørsmål fra læreren. Eksempler på slike spørsmål kan være:

- Hva er temaet i romanen? Begrunn svaret.
- Er temaet aktuelt i dagens samfunn?
- Mange av påfunnene til hovedpersonen i romanen er voldsomme. Hvordan syntes dere disse påfunnene er med på å tydeliggjøre temaet?
- Hvordan fungerer humor som virkemiddel i romanen om et så dypt alvorlig tema?
- Dagboken til en 18 år gammel deprimert og suicidal jente er skrevet av en mann i slutten av 30-årene. Opplevs det noen svakheter i romanen av den grunn?

Romananalyse: Elevene skriver en romananalyse av *Muleum*. Analysen er en individuell innlevering med karakter.

Deltakerforutsetninger: Undervisningen er for elever ved studieforberedende linje på videregående skole og er planlagt ut fra kompetansemålene for VG3. Elevene må være i stand til å lese en roman på 207 sider og være innstilt på å gjøre en innsats hjemme for å klare å lese hele romanen.

Rammefaktorer: For å gjennomføre det planlagte undervisningsopplegget er det noen rammefaktorer som må være på plass. For det første må skolen kjøpe inn, eller eventuelt låne nok eksemplarer av romanen slik at hver av elevene har en bok de kan ta med hjem. En annen rammefaktor er at klasserommet gir mulighet til at elevene sitter i en stor ring. En siste rammefaktor som er viktig for gjennomføring av undervisningsopplegget er at det skapes en trygg atmosfære i klasserommet hvor det er rom for at elevene kan komme med sine meninger og tanker rundt romanen uten å risikere å bli latterliggjort av andre elever og/eller lærere. En situasjon hvor eleven føler seg trygg, og at ingen utsagn er feil er en helt nødvendig forutsetning for å få mest mulig ut av denne undervisningen, hvor sokratiske seminar og diskusjon i grupper er en del av opplegget.

Mål: Målet for prosjektet og undervisningen er at elevene skal ha et sammensatt læringsutbytte. De skal tilegne seg kunnskap og opparbeide evnen til å analysere og tolke en roman, men undervisningsopplegget skal også gi elevene mulighet til å undre seg og reflektere over temaet i romanen, som er knyttet til det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring.

Kompetansemål: ”analysere og tolke romaner, noveller, drama, lyrikk og sakprosa på bokmål og nynorsk fra 1850 til i dag og reflektere over tekstene i lys av den kulturhistoriske konteksten og egen samtid” (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Innhold: Undervisningsopplegget inneholder både litteraturundervisning og fokus på temaet folkehelse og livsmestring. Temaet som tas opp i romanen er med på å sette fokus på det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring og passer godt for målet og målgruppens læreforutsetninger. Prosjektet inneholder både muntlige gruppesamtaler og en individuell skriftlig romananalyse. Elevene vil ha nytte av gruppesamtalene når de i slutten av prosjektet skal skrive romananalysen.

Arbeidsmetoder: Bruk av gruppediskusjon og sokratiske seminar er arbeidsmetodene som skal brukes i undervisningen for å nå dens mål. Elevene vil ha utbytte av å diskutere det de leser underveis, samt ha muligheten til å forstå romanen bedre gjennom å diskutere romanen og å

lytte til andre som diskuterer romanen. Dette kan sette i gang tankeprosesser hos den enkelte elev slik at de får en helhetlig forståelse av tema og romanen som litterært verk.

Evaluerings: For å se om elevene har fått utbytte av undervisningen skal de analysere romanen og drøfte temaet. Dette er vurderingsmaterialet som vil bli karaktersatt, og vil vise om elevene har oppnådd målet med undervisningen. Som lærer er det viktig å ta opp med elevene i etterkant hvordan de syntes opplegget fungerte, slik at man kan gjøre endringer om man ved en senere anledning skal bruke undervisningsopplegget i en annen klasse.

7.5 Undervisningsopplegg ved bruk av utdrag

Undervisningsopplegget som illustreres nedenfor er beregnet for en klasse på VG1 som skal lese et utdrag av *Muleum* i norskundervisningen. Undervisningsopplegget er laget med inspirasjon fra boken *Temainnganger til norskfaget* (Sæther & Melvold, 2020). Undervisningen inneholder lesing, tolkning og ender i en skriveoppgave som leveres inn. Ved utforming av dette undervisningsopplegget har jeg også tatt i bruk den didaktiske relasjonsmodellen. Undervisningsopplegget er beregnet for to uker, noe som er åtte skoletimer i norskfaget første året på VGS. Det kan også tilpasses en fagdag hvis dette er noe skolen tilbyr. Utdraget som er valgt ut til undervisningen er side 3-37 av romanen. Det er fra Julies første dagbokinnlegg til og med det siste dagbokinnlegget før hennes første selvmordsforsøk på skoleteaterets forestilling.

Uke 1:

Elevene skal lese side 3-37 som et utdrag av romanen *Muleum*

Kort handlingsreferat: Julie er dritt lei av folk som vil henne godt. Hun har begynt å gå til psykolog, og timene hos psykogeir er ofte skildret i utdraget. Julie er deprimert og ønsker ikke å leve, og lengselen etter familien kommer frem da hun lyver til sjåførlæreren sin og dikter opp en falsk historie om at foreldrene lever og at de er en samkjørt og lykkelig familie. Constance prøver det meste for å hjelpe Julie. Stallen er ikke et sted hun lykkes å få henne til, men Constance klarer å verve henne til skoleteateret, og Julie planlegger å ta sitt liv under forestillingen med publikum tilstede. Hun forbereder seg ved å kjøpe tau for å henge seg i, og lurert en gutt i teateret til å hjelpe henne med scenen hvor hun planlegger å ta sitt eget liv. Utdragets siste dagbokinnlegg er dagen før selvmordsforsøket, og avsluttes

med setningen ”Mamma og pappa og Tom, nå kommer jeg. Og til dere andre: Takk og farvel.” (Loe, 2007:37).

Gjennomførelse:

Første time skal læreren forelese om:

- Sykdomslitteratur. Forskjeller og likheter mellom patografi og skjønnlitteratur.
- Tema folkehelse og livsmestring – fokus på depresjon og selvmordstanker
- Introduksjon av *Muleum* og forfatter Erlend Loe og hans karakteristiske skrivestil.

Elevene får utforske temaet folkehelse og livsmestring ved bruk av internett. Spørsmål de kan utforske kan være:

- Hva inngår i begrepet livsmestring?
- Hva er de største fysiske og psykiske helseplagene i Norge i dag?
- I hvor stor grad er ungdom i dag plaget av psykiske lidelser?
 - Hva er grunnen til psykiske lidelser blant ungdom i dag?
- Finn eksempler på to patografier og to skjønnlitterære sykdomsfortellinger og skriv kort om hva de handler om.

Forarbeid til sokratisk seminar. Elevene leser utdraget tre ganger. For hver gang de leser utdraget skal de notere hva de legger merke til. Det kan for eksempel være noe ved teksten de ikke forstår, eller noe de finner interessant eller merkverdig. Når elevene har lest utdraget tre ganger skal de skrive en kort tekst om hvordan deres forståelse av romanutdraget endret seg for hver gang de leste det.

Uke 2: Gjennomførelse av sokratisk seminar og tekstproduksjon

Elevene har i uke 1 gjort forarbeidet til selve seminaret ved å lese gjennom utdraget tre ganger og notert seg hva de legger merke til, finner interessant eller ikke forstår, samt en kort tekst hvor de beskriver hvordan forståelsen av romanutdraget endret seg for hver gang de leste utdraget. De skal denne uken gjennomføre seminaret og skrive videre på fortellingen om Julie.

Sokratisk seminar: Elevene skal tolke utdraget i en felles samtale/diskusjon

- Elevene sitter i to sirkler. En sirkel innerst, og en sirkel rundt den innerste ringen.
- Den innerste ringen starter en samtale om romanutdraget, mens den ytterste ringen lytter til samtalen, og noterer.
- Etter 15-20 min bytter ringene plass, og den andre gruppa diskuterer, mens den ytterste ringen lytter og noterer.

Om samtalen stopper opp underveis har læreren laget noen forhåndsskrevne spørsmål som elevene kan trekke for å få start på samtalen igjen. Spørsmålene kan være:

- Hvordan fungerer humor som virkemiddel i en tekst om et så dypt alvorlig tema?
- Julie har flere familiemedlemmer som prøver å ta vare på henne i den tunge tiden etter ulykken. Hvilket inntrykk har dere av forholdet mellom Julie og familien?
- Dagboken til en 18 år gammel deprimert og suicidal jente er skrevet av en mann i slutten av 30-årene. Opplevs det noen svakheter på grunn av dette?
- Handlingen i utdraget er framstilt kronologisk. Brytes kronologien noen ganger med tilbakeblikk eller frampek? Kom med eksempler og diskuter hva dette gjør med teksten.

Skriveoppgave: Julie klarte ikke å ta sitt eget liv. Hva skjedde? Skriv videre på fortellingen om Julie gjennom tre dagbokinnlegg. Husk å videreføre den humoristiske skrivestilen i de neste dagbokinnleggene og bruk humor som virkemiddel i egen tekstproduksjon. Innleveringen kan karaktersettes.

Deltakerforutsetninger: Undervisningen er for elever på VGS, og undervisningsopplegget er knyttet til kompetansemålene på VG1. For at denne undervisningen skal bli best mulig er det en forutsetning at elevene sier hva de tenker og mener om det de har lest, og at de tør å delta i en diskusjon rundt utdraget.

Rammefaktorer: En elevforutsetning er at elevene skal tørre å delta i en diskusjon i klassen. For at dette skal la seg gjøre er det viktig at noen rammefaktorer er på plass. Klasserommet må være et sted hvor elevene føler seg trygg blant lærere og medelever. Dette er en forutsetning

for at de skal tørre å komme med sine ærlige meninger, og nå undervisningens mål. En annen rammefaktor er klasserommets form. For å kunne gjennomføre et sokratisk seminar er det en forutsetning at klasserommet er stort nok til at elevene kan sitte i en dobbel ring i klasserommet.

Mål: Målet med undervisningen er både at elevene skal diskutere tema som tas opp i utdraget, og reflektere over innholdet, og at de skal få innsikt i hvordan humor brukes som virkemiddel i en tekst med et dypt alvorlig tema, og benytte dette virkemidlet i egen tekstskeping.

Kompetansemål:

- ”greie ut om og drøfte norskfaglige eller tverrfaglige temaer muntlig”
(Kunnskapsdepartementet, 2019)
- ”lese, analysere og tolke nyere skjønnlitteratur på bokmål og nynorsk og i oversettelse fra samiske og andre språk” (Kunnskapsdepartementet, 2019)
- ”kombinere virkemidler og uttrykksformer kreativt i egen tekstskeping”
(Kunnskapsdepartementet, 2019)

Innhold: Undervisningsopplegget inneholder et utdrag fra romanen *Muleum*. Utdraget er side 3-37 og handler om livet til Julie etter hun begynte å skrive dagbok, til siste dagbokinnlegg før hun utfører sitt første selvmordsforsøk. Undervisningen vil inneholde både litteraturundervisning hvor elevene skal se på humor som virkemiddel i en dypt alvorlig tekst, og tekstproduksjon hvor elevene selv skal bruke dette virkemidlet til å skrive Julies tre neste dagbokinnlegg. Undervisningsopplegget inneholder også diskusjon og refleksjon rundt det tverrfaglige tema folkehelse og livsmestring.

Arbeidsmetoder: Arbeidsmetodene som brukes i undervisningen er nærlesing og sokratisk seminar. Nærlesingen gir elevene mulighet for en dypere forståelse ved at de kommer under overflaten av teksten når de leser den flere ganger. For hver gang de leser er det sannsynlig at de finner noe nytt å sette fingeren på. Gjennom gruppediskusjon vil elevene få diskutert sine tolkninger, tanker og meninger om utdraget, og kan hjelpe hverandre med å forstå teksten bedre.

Evaluerings: For å evaluere om undervisningen har nådd målet er det viktig at vi som lærere følger med under det sokratiske seminar slik at vi kan gjøre endringer, eller skrive andre spørsmål til midten av ringen, neste gang vi skal gjennomføre seminaret. I løpet av gruppediskusjonen vil det komme frem hva som fungerte og hva som ikke fungerte like godt.

Den skriftlige innleveringen vil også vise om elevene har lært å bruke humor som virkemiddel på en kreativ måte i egen tekstskaping.

8 Avslutning

Depresjon er en av de mest utbredte diagnosene i dag, og selvmord betraktes som et helseproblem med stor utbredelse blant ungdom. Det er derfor viktig at den nye læreplanen setter folkehelse og livsmestring på dagsorden. Helt siden Bibelens tid er det skrevet om sykdom og lidelse. Resepsjonen av Erlend Loes *Muleum* var variert, og den fikk både ris og ros hos anmelderne. En fellesnevner blant de begeistrede og mindre begeistrede er at romanens slutt ikke holder til forventningene. Jeg har i denne oppgaven sett på *hvordan man kan bruke Erlend Loes roman Muleum i litteraturundervisning på videregående skole, og inkludere temaet folkehelse og livsmestring, med vekt på depresjon og selvmordsfantasier.*

Muleum kan ikke regnes som en patografi. Hovedargumentet for dette er at avstanden mellom handlingene og forfatter er så stor at den ikke kan gi et troverdig og realistisk bilde på hvordan det er å være ung, deprimert og suicidal. Romanen inneholder også handlinger som ikke er typisk for sykdommen som er tematisert i fortellingen. Likefullt omhandler den psykisk sykdom på en tankevekkende og konfronterende måte. Det er en dagbokroman som viser en tydelig kurve på når Julie skriver mest: Det er i øyeblikkene hvor hun føler seg mest nedenfor og har planer om å ta sitt eget liv. Selv om romanen har et alvorlig tema som omhandler en ung jente som er deprimert og suicidal, skriver Loe på sin karakteristiske naivistiske skrivestil, noe som kan gjøre de mest alvorlige situasjoner morsomme. Humor er et virkemiddel som blir hyppig brukt, og den alvorlige romanen blir derfor lettere å lese. Julie latterliggjør de andre karakterene, men også seg selv, noe som kan virke befriende.

Litteraturen er en kilde til kulturelle erfaringer, og leseren må forholde seg til personer og samfunn hun møter i litteraturen. Dette gir leseren en unik mulighet til å erfare verden med nye øyne. Leseren vil også ha mulighet til å supplere og speile egne erfaringer fra det virkelige liv. I skolen vil elevene som lesere kunne møte på vanskelige tema, valg og dilemmaer i litteraturen. Det ligger da en mulighet for at elevene skal kunne modnes til ulike sider av livet uten å risikere mer enn sitt emosjonelle engasjement. Gjennom å arbeide med *Muleum* vil elevene møte på vanskelige tema, og de trenger å bearbeide det som skjer i romanen. Elevene behøver imidlertid ikke risikere mer enn sitt emosjonelle engasjement. Romanen kan også skape mulighetsrom. Selv om handlingen i *Muleum* ikke er en "virkelig" fortelling, eller en kollektiv krisetilstand i samfunnet, møter elevene en personlig krise gjennom romanen selv om den er fiktiv. Et trygt klasserom hvor elevene tør å diskutere romanen og si det de ønsker vil være med på å skape et mulighetsrom for læring.

Subjektiv relevans og gjenkjennelse er også to begreper som kan knyttes til valget om å bruke *Muleum* i undervisning. Hyppigheten av depresjon har økt de siste tiårene, og depresjonen rammer i dag yngre mennesker enn tidligere. Med dette kan det tenkes at de fleste ungdommer kjenner noen som har vært deprimert, eller de har vært det selv. De vil da kunne gjenkjenne seg selv eller andre i litteraturen, og det som leses kan oppleves som viktig fordi temaet angår leseren på en eller annen måte. Alle ytre faktorer rundt Julie vil også kunne gjenkjennes av elevene, siden hun er en 18 år gammel jente. Elevene kan også engasjeres av muligheten til kunnskap. *Muleum* er en fiktiv bok, men kan fortsatt gi kunnskap om et liv preget av traume, depresjon og selvmordsforsøk. Elevene kan derfor bli engasjert av muligheten til dypere forståelse av hendelsene i livet til en ung og suicidal jente. Valget om å bruke *Muleum* i undervisning støttes derfor av to viktige punkter når man som lærer skal velge litteratur.

Som vi ser ovenfor er *Muleum* en roman man kan velge å bruke i undervisning på VGS, og den tar opp temaet depresjon og selvmord som går under det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. I tillegg til dette har den litterære verdier. For å ha litteraturundervisning med bruk av romanen, hvor man i tillegg til litteraturundervisningen har et fokus på folkehelse og livsmestring, er sokratiske seminarer en godt egnet undervisningsmetode. Denne metoden passer godt til undervisningen når romanens tema, depresjon og selvmord skal fokuseres på fordi den lar elevene diskutere uten at læreren blander seg i deres diskusjon. Folkehelse og livsmestring i form av depresjon og selvmord er ikke et tema hvor det finnes rett og galt svar. Derfor er det ikke nødvendig at læreren bekrefter det elevene tenker og mener, og det klassiske IRE-mønsteret kan derfor fint brytes.

Gjennomføring av undervisningen inneholder tre faser. I førlesningsfasen skal elevene aktivere sine forkunnskaper. Forarbeidet består også av å introdusere Erlend Loe som forfatter, og sette fokus på den naivistiske stilen han har i sine bøker og bruken av humor som virkemiddel. Underveislesingen handler om å tillegge teksten mening og verdi. I arbeidet med hele romanen er det gruppesamtaler underveis i lesingen som skal hjelpe elevene med å skape mening i teksten. Da får elevene diskutere det de har lest underveis i lesingen av romanen. Når elevene arbeider med utdrag i undervisningen er det den gjentakende lesingen som vil skape mening og verdi i teksten, fordi elevene vil endre forståelse for hver gang de leser. I etterlesningsfasen skal elevene oppsummere, stille spørsmål til og vurdere informasjonen i teksten kritisk for å bearbeide det de har lest. Etterlesningsfasen ved arbeid med Loes roman blir gjennomført ved et sokratiske seminar hvor elevene får diskutere, tolke og være kritiske til det de har lest. De får da mulighet til å bearbeide teksten. For at elevene skal få best mulig forståelse av teksten er det

viktig å gjennomføre alle tre fasene. Undervisningsoppleggene jeg har utformet viser derfor at man ved å gjennomføre sokratisk seminar og å gjennomgå alle lesefasene kan bruke både hele romanen og utdrag i litteraturundervisning, og at man med dette får mulighet til å inkludere det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring. Jeg vil derfor hevde at min hypotese kan bekreftes, fordi *Muleum*, som den dystre, gøyale og til tider ironiske romanen den er, fint kan brukes til å inkludere folkehelse og livsmestring i norskundervisningen.

9 Referanser

Andersen, P., T. (01.07.2020). Erlend Loe. I *store norske leksikon*. Hentet fra

https://snl.no/Erlend_Loe den 09.12.20.

Bulie, K. (2007, 21.09). Tragikomisk Loe-perle. *Dagbladet*

Bondevik, H. & Stene-Johansen, K. (2011). *Sykdom som litteratur*. Oslo: Unipub

Dagbladet. (08.12.2007). Erlend Loe.

Felski, R. (2008). *Uses of literature*. United Kingdom: Blackwell Publishing

Fjørtoft, H. (2014). *Norskdidaktikk*. Oslo: Fagbokforlaget

Forekomst av depresjon. (22.02.2019). I *Norsk Helseinformatikk*. Hentet fra

<https://nhi.no/sykdommer/psykisk-helse/depresjon/depresjon-forekomst/?hp=true> den 24.03.2021

Hiim, H. & Hippe, E. (2009). *Undervisningsplanlegging for yrkesfaglærere*. Oslo: Gyldendal

Klomsten, A.T. og Stenseng, F. (2019). Behovet for å lære om egne følelser. *Bedre skole*

1/2019. Hentet fra <https://utdanningsforskning.no/artikler/behovet-for-a-lare-om-egne-folelser/> den 21.10.2020

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – folkehelse og livsmestring*. Hentet fra

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/folkehelse-og-livsmestring/> den 21.10.2020

Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del – tverrfaglige temaer*. Hentet fra

<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/tverrfaglige-temaer/> den 14.01.2021

Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsett som forskrift.

Læreplanverket for kunnskapsløftet 2020. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/kompetansemaal-og-vurdering/kv115> den 20.04.2021

Langås, U. (2016). *Traumets betydning i norsk samtidslitteratur*. Bergen: Fagbokforlaget.

Loe, E. (2007). *Muleum*. Oslo: Cappelen Damm AS

Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2014). *Didaktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal

Løvli, A., S. (2007, 19.09). Naivt og nesten supert. *Dagsavisen*

Malt, U. (27.11.2018). Depresjon. I store medisinske leksikon. Hentet fra <https://sml.snl.no/depresjon> den 21.03.21

Malt, U. (23.09.2019). Melankoli. I store medisinske leksikon. Hentet fra <https://sml.snl.no/melankoli> den 12.01.21

Moro, G.,M.,V. (2007, 20.09). Tar vestkant-berte på kornet. *Verdens Gang*

Nesby, L., H. (2017). Patografien som genre og funksjon. *Edda*, 109 (1), s. 54-68

Norges helseinformatikk. (2014). *Hvor farlig er overvekt*. Hentet fra <https://nhi.no/forhelsepersonell/fra-vitenskapen/hvor-farlig-er-overvekt/> den 27.10.2020

Norheim, M. (2007, 19.09). *Muleum*. NRK

Næss, H. (2009). Sårt og morsomt om tenåringsjente som mister foreldrene sine.

(Bokanmeldelse av *Muleum*, av Henning Næss). *Cogito: tankesmie for kunst, filosofi, litteratur og samtid*, 2009 (17), 56-57.

Patton, L. D. (2008). Learning Through Crisis: The Educator's Role. *Wiley InterScience*, 12, 10-16.

Penne, S. (2012). Når delen erstatter helheten: litterære utdrag og norskfagets lærebøker. I Matre, S., Sjøhelle, D., K. & Solheim, R. (Red.), *Teorier om tekst i møte med skolens lese- og skrivepraksiser* (s. 163-174). Oslo: Universitetsforlaget

Reneflot, A., Øien-Ødegaard, C. ... & Hauge, L., J. (30.06.2014). *Selv mord i Norge*.

Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/selv-mord-i-norge/> den 12.01.21

Roe, A. (2008). Lesedidaktikk: *Etter den første leseopplæringen*. Oslo: Universitetsforlaget

Roll, S. (2007, 20.09). Ullen Loe. *Adresseavisen*

Rødnes, K. A. (2014). Skjønnlitteratur i klasserommet: Skandinavisk forskning og didaktiske implikasjoner. I *Acta didactica*, vol 8, Nr 1, art. 4. Hentet fra <https://journals.uio.no/adno/article/view/1097> den 19.01.2021.

Skaftun, A., & Michelsen, P. (2017). *Litteraturredidaktikk*. Oslo: Cappelen Damm AS.

Skei, H., H. (10.05.2019). Dagboksroman. I *store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/dagboksroman> den 08.12.20.

Smidt, J. (1989). *Seks lesere på skolen: hva de søkte, hva de fant: en studie av litteraturarbeid i den videregående skolen*. Oslo: Universitetsforlaget

Solbu, K.R. & Hove, J. O. (2017). *Samtidslyrikk i klasserommet*. Landslaget for norskundervisning. Bergen: Fagbokforlaget

Strandbu, A., Schultz, J-H. (2015). Undervisning om kriser og katastrofer. Et pedagogisk mulighetsrom for danning?. *Barn*, 33 (2), s. 41-53

Sæther, M. & Melvold, A. (2020). *Temainnganger til norskfaget*. Bergen: Fagbokforlaget.

Utdanningsdirektoratet (02/19). (2019). NOR01-06, Fagets relevans og sentrale verdier. I

Læreplanverket for kunnskapsløftet, Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob> den 15.01.2021

Utdanningsdirektoratet (02/18). (2019). NOR01-06, Kjerneelementer. I *Læreplanverket for kunnskapsløftet*, Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/kjerneelementer> den 15.01.2021

Utdanningsdirektoratet (4/18). (2019). NOR01-06, Grunnleggende ferdigheter. I

Læreplanverket for kunnskapsløftet, Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.udir.no/lk20/nor01-06/om-faget/grunnleggende-ferdigheter> den 20.04.2021

Wærhaug, S. (12.09.2007). SELV-MORD Skriver med letthet om. *Verdens Gang*.

